

HURSÁN SZABOLCS

**Batthyány Lajos nádor (1696–1765) katalógusa
különös tekintettel a magyar vonatkozású és antik anyagra,
valamint a Theologici szak anyagára**

*Az Akadémiai Könyvtár Batthyány-könyvállománya
és Batthyány Lajos katalógusa*

1838-ban Batthyány Gusztáv gróf Teleki József elnöknek írt levelében ajánlotta fel rohonci könyvtárát a Magyar Tudós Társaságnak.¹ Ez után nem sokkal tette Batthyány Kázmér, Gusztáv testvére is ajánlatát, aki kisbéri birtokának jóval kisebb könyvtárát (2660 kötetes) is a Tudós Társaságnak ajándékozta. A két családi könyvtár felajánlásával megközelítőleg körülbelül 30 ezer kötet² került a társaság tulajdonába. A könyvállomány nagyon sokáig a történeti érdeklődés látókörén kívül maradt. Ebben nagy szerepe lehetett egyrészt annak, hogy az állományt nem kezelték elkülönítve a könyvtár állományának egészétől (szemben az Akadémiai Könyvtár alapító, Teleki-féle könyvállományával). Továbbá a könyvadomány átvételében eljáró Toldy Ferenc titoknak és különösen a természettudós, matematikus Nagy Károly megjegyzései alapján megállapíthatjuk, hogy a korban a sajátosan értelmezett nemzeti tudományosságot propagáló értelmiségi közeg meghatározó alakjai nem igazán lelkesedtek a kapott könyvállományért és nem is igyekeztek a Batthyány család könyvtárait, mint fontos kulturális örökséget a közvélekedésbe átvinni.³ A könyvtárak állományával részletesen ketten foglalkoztak egy-egy részterületre koncentrálva. Endrei Walter a tudomány- és technikatörténet kiemelkedő alakja. A Batthyány-könyvtár Batthyány Tódorhoz⁴ köthető műszaki tárgyú kötetéről az MTA Kézirattárában meglevő és azonosítható köteteket, valamint a még Batthyány Tódor életéből származó könyvkatalógusokat és könyvszámlákat felhasználva, 1991-ben közöl áttekintést a teljesség

¹ A Magyar Tudós Társaság a Magyar Tudományos Akadémia hivatalos megnevezése 1840-ig.

² Az adományozásról szólva ezt a 30 ezres számot Gusztáv ajánlatáról, vagy a két adományról együtt szólva is szokás említeni. A források szemügyre vétele után pontosításra kerülhetett ez a sztereotíp összeg. Toldy, miután jobban szemügyre vehette már a rohonci és kisbéri könyvtárát, levelében azok együttes kötettségét adja meg 30 ezer kötetben, így a rohonci könyvtár állományát 27–28 ezerre becsülhetjük. MTAK Kézirattár. Történelem 2-rét 15/a.

³ A rohonci könyvtár állományából egyetlen könyv azonban rendkívüli hírnevet szerzet: a megfajtotlan írásjeleivel a mai napig kriptográfiai rejtélyt jelentő Rohonci kódex.

⁴ Batthyány Tódor (1729–1812), a régebbi irodalomban Tivadar néven szerepel, viszont az időközben kialakult gyakorlat szerint Tivadar névvel rendszerint a dualizmus kori politikusra, Batthyány Tivadarra (1859–1931) szokás hivatkozni. Néhány magyar nyelvű levelében egyébként maga is a Tivadart használta, azonban Batthyány Tódor kapcsán egyébként az általa használt Theodor névhasználat is indokolt lehetne, azonban kézenfekvő a szakirodalmi gyakorlatban már bevettnek mondható Tódor mellett maradni.

igénye nélkül, a gróf természettudományos érdeklődését általában elemezve: *Batthyány Tódor műszaki könyvtára*.⁵ 1995-ben az Akadémiai Könyvtár Kézirattárában fellelhető műszaki és természettudományos könyvek 642 műre terjedő listáját adta ki füzetében: *Batthyány Tódor műszaki könyvtára*.⁶

Mialkovszky Mária⁷ 1972-es doktori disszertációjában Batthyány Tódor 1805-ös bécsi katalógusára alapozva vette számba a gróf műszaki és természettudományos tájékozottságát.

Az Akadémiai Könyvtár kézirattárában a Magyar Tudós Társaságnak adományozott Batthyány-könyvtárakhoz kapcsolódó iratok között található egy könyvkatalógus, mely a kéziratári nyilvántartás szerint Batthyány Lajos nádor (1696–1765) könyveinek katalógusa lehetett.⁸ Az azonosítás egyik alapja a katalógus borítóján szereplő C.L.D.B. monogram – melynek feloldása eszerint Comes Ludovicus de Batthyány lenne. Az eredetmeghatározását egyébként a katalógus további vizsgálata is megerősíti. Toldy Ferenc, a Magyar Tudós Társaság titoknokja 1844-ben, az Akadémiai Könyvtár hivatalos megnyitásakor a Batthyány-könyvtárak átvételére eképp emlékezik vissza: „Lelki örömmel léptem 1839. április’ 7. a ’rohonczi vár’ termeibe, mellyekben, már akkor sajátunk, felállítva volt. Batthyány Lajos a ’ nádor veté meg annak alapját egy századdal elébb, mint lajstroma bizonyítja.”⁹ Toldy tehát arról beszél, hogy az adomány jelentősebb, rohonci könyvtárát Batthyány Lajos nádortól eredeztethetjük, mégpedig egy bizonyos lajstromra hivatkozva, amelyet azonosíthatunk a szóban forgó katalógussal (a száz év is egyezik, mert a katalóguson az 1743-as évszám szerepel).¹⁰ Hozzá lehet még tenni, hogy a katalógus az adományozással az Akadémia Könyvtárába került, igencsak épnek és teljesnek tűnő, Batthyány-könyvtárakhoz kapcsolódó iratanyag messze legrégebbi dokumentuma – márpedig Toldy még a gyarapítás hosszas szünetéről is beszél.¹¹ A rohonci könyvanyag túlnyomó része egyébként nem a nádor, hanem fia, Batthyány Tódor szerzeménye.

⁵ ENDREI Walter, *Batthyány Tódor műszaki könyvtára = Magyar Könyvszemle*, 107(1991), 141–145.

⁶ ENDREI Walter, *Batthyány Tódor műszaki könyvtára*, Bp., MTA Technikatörténeti Kutatásokat Koordináló Központ, 1995 (Technikatörténeti források, 3).

⁷ MIALKOVSKY Mária, *Batthyány Tódor gróf gazdasági és művelődéstörténeti jelentősége*, Doktori disszertáció, ELTE, 1972 ; MTAK Könyvészet 2-rét 19. Batthyány Tivadar bécsi könyvgyűjteményének regisztere. I. köt. [1805]

⁸ MTAK Kézirattár. Könyvészet 2-rét 11. Batthyány Lajos könyveinek katalógusa. [1743]

⁹ SCHEDEL [TOLDY], Ferenc: *Az academiái könyvtár rövid története s mibenléte. E’ könyvtár ünnepélyes megnyitásakor dec. 23. 1844. = A Magyar Tudós Társaság évkönyvei*, VII, 1842–1844, 88.

¹⁰ Az adományozott Batthyány-könyvtárról nem maradt fenn átvételi összeírás és bizonyára Toldy Ferenc sem egy összesítő katalógusról, hanem a könyvállomány egykori állapotát tükröző egykorú lajstromról beszél.

¹¹ Toldy arról ír is (még 1839-es jelentésében), hogy jelentős idő telt a könyvtár Batthyány Lajos nádor és fia, Batthyány Tódor általi fejlesztése között, ami a meglévő dokumentumanyagból ugyancsak kiolvasható: „a mennyiben nyomába akadhattam eredetének, gr. Batthyány Lajos nádor kezdé azt szerezni ez előtt egy századdal; s a régi nagy munkák folio és negyedréttben többnyire

Az Akadémiai Könyvtárban található állományban nem ismeretes Batthyány Lajos nádortól szereplő possessorbejegyzés. Szinte egészen bizonyos ugyanakkor, hogy a katalóguson szereplő könyvek közül több ma is megtalálható az Akadémiai Könyvtár raktáiraiban, azonban, hogy pontosan melyik könyvek ilyenek és mennyi ezeknek a száma, arra a könyvtári anyag tüzetesebb átnézése után lesz lehetséges választ adni. Jelen tanulmányomban először bemutatom a katalógus szerkezetét, majd nyelvi arányait vizsgálom.¹² Ezt követően két tematikai csoportot emelek ki, azokat a katalógus egészen végigkövetve. A katalógus kimondottan magyar vonatkozású műveit, valamint – a hazai könyvtártörténet¹³ aktuális irányaihoz is kapcsolódóan¹⁴ – klasszikus ókori vonatkozású műveit mutatom be. A katalógus szakjai közül egyedül a Theologoci szakot mutatom be részletesen. Cikkem végén összegzem az eredményeket, megkísérlem meghatározni a katalóguson szereplő könyvtár lokalizációját, összehasonlítom a katalógus anyagát a korabeli, kapcsolódó arisztokrata könyvvanyaggal, valamint feltételezéseket teszek a könyvtár gyűjtésével és használatával kapcsolatban.

A katalógus szerkezete

A katalógusban összesen 2260 tétel szerepel, melyek közül 97 kéziratként (manuscripta) van meghatározva. Ezek leszámításával tehát 2163 a nyomtatott művek száma, amelyek hat szakrend szerint kerültek besorolásra: Theologici, Geographici, Historici, Politici, Juridici, Miscellanea. A megnevezésükben magukért beszélő szakokon belül az egyes művek ABC sorrendben vannak felsorolva. A művek leírása meglehetősen egységes, először a mű címe, majd szerzője (aki gyakran már a mű címében szerepel), aztán a kiadás helye és ideje, a mű kötet-száma, végül a könyvméret van feltüntetve. Minden mű mellett szerepel a könyv fizikai elhelyezkedésének meglehetősen akkurátus könyvtári rendről árukladó koordinátája. A katalógus összeállítója a kötetek számbevétele terén is igencsak szabatosan – ezzel nem mellesleg a modern elemzést is megkönnyítve – járt el, minden oldal végén összegezte az egyes oldalon szereplő köteteket könyvméret

ez időből vannak, ... Utóbb hosszabb szünet után, gr. Batthyányi Tivadar öregbitette...” MTAK Kézirtár. RAL 61/1839. Toldy Ferenc jelentése a Tudós Társaságnak a könyvtárról és a Batthyány könyvtárak átvételéről. 1839. május 20.

¹² A katalóguson szereplő címléírásokat igyekeztem betűhív formában visszaadni (bizonyos esetekben, ahol az azonosítás indokolja, jeleztem a mű általánosan elfogadott írásmódját).

¹³ A korabeli magyarországi könyvtárak tekintetében mintaadó szakirodalom: *A mecenatúra színterei a főúri udvarban, Nádasdy Ferenc könyvtára*, szerk. Viskolcz Noémi, Monok István, Szeged, Bp., SZTE; *Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány*, 2013 (A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai, VIII).

¹⁴ BUDA Attila, TŰSKÉS Anna, *Horatius, Ovidius és Vergilius művei a főtí Károlyi-kastély egykori és a keszthelyi Festetics-kastély ma is látogatható Helikon könyvtárában = Magyar Könyvszemle*, 133(2017), 174–196.

szerint, amely összegzést aztán az egyes szakok végéhez érve a szak egészére vonatkozóan is elvégzett.

Kötetszám szerint a katalógus legnagyobb szakja a Politici 744 kötetel (a 2260 kötet 32,9%-a). Második a Historici 516 (22,8%), harmadik a Miscellanea 305 (13,5%), majd azokat követi a Juridici 255 (11,2%), a Theologici 211 (9,3%), végül a szűkebb értelemben vett könyveken belül a legkisebb szakot a Geographici jelenti 132 (5,8%). A Manuscripti aránya 97 kötetel 4,3%. Ha nem kötetszám, hanem az egyes művek¹⁵ száma szerint vizsgáljuk a katalógust, a következő arányokat kapjuk: Politici 312 mű (27,27%), Historici 266 mű (23,25%), Miscellanea 226 mű (19,75%), Juridici 154 mű (13,46%), Theologici 98 mű (8,56%), Geographici 88 mű (7,69%). A legnagyobb változást a Politici szak esetében konstatálhatjuk: itt a művek számát tekintve hozzávetőleg 5%-kal kisebb a szak aránya, tehát itt a legmagasabb a többkötetes művek száma. A Theologici szak esetében némileg nagyobb, míg a Geographici szak esetében némileg kisebb a többkötetes munkák aránya.

A köteteknek a különböző könyvméreték szerinti eloszlása a következő. A teljes katalógus 2260 kötete közül a legtöbb, 1056 kötet (46,7%) octavo méretű. Folio 528 (23,36%), quarto 313 (13,8%), duodecimo 355 (15,7%), és sedecimo is található 8 kötet. A katalógusban leggyakoribb könyvméret, az octavo aránya a Miscellanea (65,3%) és Historici (57,3%), és Politici (47,4%) szakon belül a legmagasabb. Az octavók aránya legkisebb a Juridici szakon belül (12,9%), melyen belül a nagyobb formátumok aránya kiemelkedő, a fóliók aránya (43,1%) és itt a legmagasabb a quartóké (36,4%). A fóliók aránya magas a jog mellett a Geographici (58,3%) és Manuscripta (58,7%), alacsony pedig a Miscellanea (5,3%) és Politici (11%) szakon. A kisméretű, még számottevő részt kitevő duodecimo méretű köteteknek éppen a kevés fólióval bíró Politici szakon belül jelentős az aránya (28,2%), mutatva, hogy a Politici és a Miscellanea volt a könyvtár legmodernebb, inkább kisebb, könnyebben olvasható állományú szakja. Általában megállapítható, hogy magas a nagyobb méretű könyvek aránya, ahogy egyébként azt Toldy Ferenc is megállapítja a Batthyány Lajos hoz köthető könyvekről.¹⁶

Nyelvi megoszlás

A katalógusban szereplő könyvek nyelvi megoszlásának elemzéséhez a katalógus – 2163 kötetet kitevő – 1144 művét vettem számításba – a kéziratokat tehát nem (Manuscripti szak).¹⁷ A katalógus művei kapcsán három nyelvről beszélhetünk jelentős súllyal, további kettő pedig elvétve szerepel. A katalógus 1144 műve

¹⁵ Műnek a saját könyvtári jelzettel szereplő címléírásokat tekintem.

¹⁶ TOLDY 1839. május 20.

¹⁷ A katalógus kéziratjai speciális elemzést igényelnek. Az azonban leírásukból is kiderül, hogy gyakran a Batthyány család belső használatában készült dokumentumai és nem a könyvtárgyarapítás hagyományos módja folytán lehet helyük a katalógusban.

közül latin nyelvű 448 (39,1%); francia 439 (38,3%); német 209 (18,3%), található 28 olasz (2,4%) és nyolc magyar is (0,7%). Vegyes nyelvű műként tizenkettő darabot azonosítottam (tipikusan szótárak), ezek közül három soknyelvű, kettő olasz–német, egy olasz–francia–német, négy latin–magyar, egy német–latin, egy latin–francia nyelvű (0,99%). A katalógusban szereplő művek esetében tehát döntő a latin és a tőle alig elmaradó francia nyelv súlya. A két nyelv aránya kiegyensúlyozott a Theologici: latin: 40 mű (40,8%) / francia: 35 mű (35,7%); és a Historici: francia: 102 mű (38,3%) / latin: 88 mű (33,1%) szakon belül. Jelentős a latin fölénye a Geographici: latin: 37 mű (42%) / francia: 25 mű (28,4%), és döntő jelleggel a Juridici szak esetében: francia: 9 mű (5,8%) / latin: 127 mű (82,4%). A francia fölénye számottevő azonban a Politici francia: 144 mű (46,1%) / latin: 91 mű (29,1%) és különösen a Miscellanea szakon: francia: 124 mű (54,8%) / latin: 65 mű (28,7%). A számokból kiemelendő a vallásos irodalmon belül a francia nyelvű, modern munkák gyakorlatilag egyenrangúsága, valamint a legmodernebb Miscellanea szakon (lásd: itt a legkisebb a könyvméret) a francia hegemoniája.

A német nyelv aránya a Geographici szakon belül a legmagasabb 23 művel (26,1%). Ezt követi a Historici 66 művel (25,3%), valamint a Politici szak 62 művel (20%). A latin által uralt Juridici szak az egyetlen, ahol a német nyelv franciával szembeni fölényéről beszélhetünk (a tizenhat német műre kilenc francia jut). Ezen kívül a német lemaradása a legkisebb a Geographici szakon (2,3%-os,¹⁸ a művek aránya: 25–23). A latinnal szembeni különbség a Historici szakon a legkisebb: 7,8% (88 latin – 66 német). Szembetűnő, hogy a sok szempontból leginkább naprakész irodalmat jelentő Miscellanea szakon a német aránya 26 művel 11,5%, és lemaradása az azt domináló franciával szemben csaknem ötszörös nagyságrendű (124 francia – 26 német). Politici szakon is több mint kétszeres a különbség (144 francia – 62 német), ahogy a latinnal szemben a teológia terén (40 latin – 16 német).

A latin, francia és német mellett még az olasz és magyar nyelv bukkan fel a katalógusban.¹⁹ A 28 olasz mű közül a legtöbb (tíz) a Politici szakon szerepel, míg a Juridici szakon egyetlen olasz mű sincs. Az olasz nyelvű kötetek jelenléte nem meglepő egy, a Habsburg Monarchia legfelsőbb köreihez tartozó arisztokrata család könyvtárának esetében, hiszen a Habsburg Monarchia mindkét ága – különösen a spanyol, de az osztrák is – hagyományosan erős itáliai kapcsolatokkal bírt. A spanyol ág kihalásával beálló örökösödési háború után jelentős itáliai területek kerültek a dunai Habsburg Monarchia fennhatósága alá (Nápolyi Ki-

¹⁸ A különbség százalékos megadása esetén mindig százalékpontnyi különbséget értek.

¹⁹ A katalóguson található három görög és egy héber/arámi nyelvet tartalmazó mű is, de ezek egyikében sem kellett a görögnek vagy hébernek az olvasásban kizárólag használt nyelvek lennie. A szóban forgó művek egy latin–görög újszövetség [Testamentum Novum Graeco–Latinum. Anno 1740. Vol. I. in 8vo], egy görög–latin szótár [Lexicon manuale Graecum Beniaminis Hederici, Lipsiae 1727. Vol. I. in 8vo], egy a görög nyelvtant latinul tárgyaló munka [Grammatica Graeca Pataviae 1735. Vol. I. in 8] és egy héber/arámi szótár [Lexicon Hebraico–Chaldaicum Franc. Haselbauer, Pragae 1743. Vol. I. in fol.].

ráltság, Szardínia, észak olaszországi területek: pl. Milánó), melyek révén Itália a 18. század egészében a Habsburg Monarchia politikájának fontos színtere volt. Hogy Itália mennyire fontos szerepet tölthetett be a Monarchiát meghatározó politikusok életében, mutatja, hogy már Batthyány Lajos nádor dédapja, a Pázmány Péter hatására katolizáló Batthyány I. Ádám (1610–1659) is Itáliából választott feleséget, Formentini Aurórárt (1609–1653). A felbukkanó nyolc, teljesen magyar nyelvű mű közül három a Theologici, kettő-kettő a Historici és Miscellanea, egy a Juridici szakon szerepel. A nyelvileg vegyes művek között található egy ószövetségi részében hat-, újszövetségi részében tizenkét nyelvű háromkötetes szentírás,²⁰ öt szótár (egy olasz–német négy kötetben!, egy olasz–francia–német, egy latin–magyar és egy nyolcnyelvű Calepinus kettő kiadásban) – mind az öt a Politici szakon. A Miscellanea szakon további öt²¹ a Juridicin egyetlen²² nyelvileg vegyes mű található.

Nyelvi tekintetben elsősorban azt a megállapítást lehet tenni a katalógus francia dominanciáját alapul véve, hogy a katalógus állománya legnagyobb részét inkább az európai arisztokrácia nemzetközi, nyugat-európai könyvkulturájára jellemző, semmint a magyarországi tendenciákat tükrözi. A latin nagy és a német számmotevő jelentőségét, mint a könyvanyag közép-európai sajátosságát konstátálhatjuk. A latin (és a kisszámú magyar nyelvű) irodalom esetében a magyarországi kötődést, az olasz anyagban pedig a Habsburg Monarchia sajátos történelmi helyzetét láthatjuk visszaköszönni.

Magyar vonatkozások

Magyar vonatkozású műként a magyarul írt, magyar vagy a Magyar Királyság területén élő szerzőtől származó, kimondottan a Magyar Királysággal vagy Erdéllyel kapcsolatos, valamint a magyarországi kiadású műveket számítottam. A katalóguson összesen 90 ilyen művet tudtam azonosítani, mely által a katalógus magyar vonatkozású műveinek aránya megközelítőleg 8%-ra tehető. A 84 magyar vonatkozású műből 42 a Magyar Királyság területéről származik: 18 Nagyszombaton, 13 Kassán, 7 Pozsonyban, 3 Lőcsén és 1-1 Debrecenben jelent meg.

²⁰ Biblia Sacra, id est V. T. 6 linguarum et N. testorum 12 linguarum per Eliam Hutter Norimbergae 1599 Vol. III. im fol.

²¹ Adagia Selectiora latino Hungarica a Petro Kis Vitzai Bartfae 1713. Vol. I. in 12; Grammatica Hung. Pauli Pereszlenyi Tyrnaviae 1702. Vol. I. in 8; Historie Spiritose da Antonio Moratori, Nürnberg 1720. Vol. I. in 8vo; Lucanus teutsch und lateinisch Straßb. 1723. VI. in 8; Petrone latin et françoise, Traduction entiere suivant le manuscrit, trouvé a Bellgrad Anno 1688. Vol. I. in 8o de A(nno)o. 1713.

²² Decretum latino–hungaricum, Leutschoviae 1660. Vol. I. in 4to.

Magyar nyelvű művek

A magyar nyelvű művek száma a katalógus egészéhez képest – nem meglepő módon – igencsak csekély. Ugyanakkor közülük az egyik éppen Káldi György első magyar nyelvű, teljes katolikus bibliafordítása, első kiadásában.²³ A legrégebbi magyar nyelvű munka Veres Balázs decretuma,²⁴ amely lényegében Werbőczy hármaskönyvének magyar nyelvű fordítása – természetesen a Juridici szakon. A Theologici szakon a Káldi-Biblia mellett még két teljesen magyar nyelvű mű található.²⁵ Az ír származású jezsuita, William Stanihurst (1602–1663) munkáját Ozolyi Flórián (1683–1755) ferences szerzetes fordította magyarra.²⁶ A ferences szerzetes a Batthyányak ősi fészkének számító Vas vármegyében működött hittérítőként, és említett művének megjelenését az az Ikladi Szluha Ferenc (1669–1729) báró támogatta, akinek számos könyve fellelhető a Magyar Tudós Társaságnak 1838-ban adományozott Batthyány-könyvtár kötetei között. Vallásos tartalma mellett a Miscellanea szakon található Szilágyi Sámuel (?–1771), később református szuperintendens, éppen Batthyány Lajos nádor támogatásával megjelent munkája: *Keresztény Seneca 1740. Vol. I. in 12.*²⁷ Mindössze két történelmi tárgyú munka található magyar nyelven (Historici). Érdekesség, hogy a katalógusban az 1729-ben megjelent, első kiadásában 1660-ban napvilágot látott *Magyar Chronika* szerzőjeként nem az általánosan akként ismert Pethő Gergely,²⁸ hanem az első kiadás idejében íródott levél megjegyzésének megfelelően,²⁹ annak unokatestvére, Pethő György szerepel.³⁰ Az 1729-ben megjelent mű RMK-ban ismertetett címléírása is szemléltetheti, hogy miként volt eshetőség a szerzőség kétirányú feloldására: *Rövid magyar krónika. Sok rendbéli főhistóriás könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe szedett és irattatott P. G.-től. (4-r. 9 lev., 17, 209 l.) Cassán, 1729.*³¹ A katalógus hetedik teljesen magyar nyelvű műve Kovács Jánosé, akitől a Pethő-féle krónikát alapul vevő feldolgozásának második része szerepel: *Magyar Chronica, Kovács Janos által continuáltatott, Posen 1742. Vol. I. in 4.* Kovács munkájának RMK szerinti leírása alapján megint

²³ Biblia magyar Káldy György fordítása, Bécs 1626. Vol. I. in fol.

²⁴ Magyar decretum Veres Balás fordításabol Debretzenbe 1565 Vol. 1. in fol.

²⁵ Evangéliomok és Epistolák, Kassin 1727. Vol I. in 8vo; Stanihurstnak az halandó testben senyvedő halhatatlan Istennek Szentséges Historiaja, Posonyba 1727. Vol. I. in 4to.

²⁶ SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, X. Ótocska–Popea, Bp., Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, 1905, 34–35.

²⁷ A Seneca feldolgozás teljes címe: *Keresztény Seneca az az Lucius Annaeus Seneca munkáiból kiszedegettetett, és XXXVIII. részekre osztott keresztyéni virágok.*

²⁸ Szabó Károly, *Régi Magyar Könyvtár, I. Az 1531-től 1711-ig megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve*, Bp., A M. Tud. Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1879, 402–403.

²⁹ NAGY Levente, *Pethő Gergely Rövid magyar krónikája és a költő Zrínyi Miklós = Irodalomtörténeti Közlemények*, 102(1998), 285–300.

³⁰ *Magyar Chronica*, Pető György által, Cassau 1729. Vol. I. in 4to [Az észrevételt ezúton is köszönöm Kalmár Jánosnak].

³¹ PETRIK Géza: *Magyarország bibliographiája 1712–1860, III. Ö–Z*, Bp., Dobrowsky, 1891, 78.

csak Pethő Gergely kerülhetett volna említésre szerzőként.³² Nyolcadikként említjük Pápai Páriz Ferencnek (1649–1716) a *Miscellanea* szakon található *Pax corporis* című, orvoslásról írott könyvét.³³

A négy, részben magyar nyelvű mű közül az egyik szintén Pápai Páriz Ferenchez köthető, a Szenczi Molnár Albertet (1574–1634) alapul vevő – a katalógus leírásában is az ő neve van feltüntetve – latin–magyar szótár.³⁴ A *Miscellanea* szakon található a jezsuita Pereszlényi Pál (1631–1689) magyar nyelvtana,³⁵ valamint Kis Viczay Péter evangélikus lelkész latin–magyar szólásgyűjteménye.³⁶ A *Juridici* szakon található Veres Balázs már bemutatott magyar munkája mellett található még egy latin–magyar hármaskönyv.³⁷

Magyar történelem

Bár a magyar nyelvű munkák száma, mint láttuk, meglehetősen alacsony, a hangsúlyozottan magyar vonatkozásúaké annál magasabb, különösen, ami a történelmet illeti. A jelentősebb, magyar történetíróként számon tartottak közül a legjelentősebbek szinte mind szerepelnek. Megjelenik Thuróczy nevezetes krónikája, a leírásban külön kiemelve, hogy legrégebbi kiadásával, a teljes katalógus második legrégebbi műveként, mégpedig kettő példányban.³⁸ Bonfini három művel szerepel.³⁹ A 16. és 17. századból a Szapolyai pártjáról átálló zágrábi püspök, Zermegh János⁴⁰ és a szintén a Habsburg-orientáció mellett elkötelezett Istvánffy Miklós (1538–1615),⁴¹ továbbá két erdélyi, Bethlen János főispán (1613–1678)⁴² és Bethlen Farkas kancellár (1639–1679)⁴³ műve szerepel. Az 1700-as évek fordulójának szerzői közül ki kell emelni az egykor protestáns prédikátorként gályarabságot elszenvedő, majd a két nagy protestáns felekezet közti közvetítés

³² PETRIK Géza, *Magyarország bibliographiája 1712–1860, II. Gy–O*, Bp., Dobrowsky, 1890, 469–470.

³³ *Pax Corporis Franc. Páriz Pápai, Hungarice Leutschoviae* 1692. Vol. I. in 8vo.

³⁴ *Dictionarium Latino-Hungaricum Alb. Molnár Norimbergae* 1708. Vol. II. in 4to.

³⁵ Lásd: 20. *Grammatica Hung. Pauli Pereszlenyi Tyrnaviae* 1702. Vol. I. in 8.

³⁶ Lásd: 20. *Adagia Selectiora latino Hungarica a Petro Kis Vitzai Bartfae* 1713. Vol. 1. in 12.

³⁷ Lásd: 21. *Decretum latino-hungaricum, Leutschoviae* 1660. Vol. I. in 4to.

³⁸ *Turocii Chronicon Hungarorum antiquissima Editio* Vol. I. in 4; *Dito Editio Anni 1488*. Vol. I. in 4to.

³⁹ Bonfinii, Anton: *Historia Hungarica per Joannem Sambucum Coloniae* 1680. Vol. I. in fol.; Bonfinii, Anton: *Beschreibung deren Ungarischen Händeln und Geschichten*, Vol. I. in fol.; A *Miscellanea* szakon: *Livius Hungaricus de rebus Hungaria orationes Bonfinii Cassoviae* 1732 Vol. I. in 12.

⁴⁰ *Historia rerum gestarum inter Ferdinand et Joannem Reges Hungariae*, p(er). Joannem Zermeg, Amsterdam 1662. Vol. I. in 12.

⁴¹ Istvanffi Nicol.: *Historia de rebus Hungaricis Coloniae* 1677. Vol. I. in fol.

⁴² Bethhlenij, Joh.: *Historia rerum Transylvanicarum* 1664. Vol. I. in 12.

⁴³ Bethhlenij: Wolffg(ang): *Historia rerum Hungaricarum ac Transylvanicarum*, Vol. I. in fol.

szándéka során ébredő kétségei közt katolikusnak térő Otrókócsi Fóris Ferenc (1648–1718) 1693-es tudományos-kulturális mérföldkövet jelentő, elsősorban nyelvtudományi művét a magyar nép eredetéről.⁴⁴ A kortárs történetírók közül megtalálható Timon Sámuel (1675–1736), a 18. század jezsuita történetírásának iskolateremtő művelője kettő,⁴⁵ a szintén jezsuita történetíró Kazy Ferenc (1695–1759) egy,⁴⁶ valamint Bél Mátyás is, három művel.⁴⁷ Kevésbé ismert a jezsuita Kolosvári Pál (1684–1731).⁴⁸

A katalógus anyagában nemcsak magyar, hanem külföldi szerzőtől írott, magyar vonatkozású történeti munkák is szép számban találhatók. Ezek a Magyar Királyság iránti érdeklődés fellendüléseit mutatják. Jellemző a 16. században az Oszmán Birodalom szomszédságába kerülő Német-Római Birodalomban megjelenő német nyelvű mű,⁴⁹ a 15 éves háborút és a 17. századnak a török kiűzésére irányuló meddő próbálkozásait feldolgozó művek (mindhárom nürnbergi kiadású),⁵⁰ valamint a Bécs 1683-as oszmán–kuruc ostroma után már sikerrel záruló felszabadító háború kapcsán születő művek, német nyelven⁵¹ és franciául is.⁵² A francia munkák közül külön figyelemreméltó egy szépirodalmi feldolgozás a *Miscellanea* szakon.⁵³ Emellett találhatók a már a Habsburg Monarchia keleti végén szövetséget kereső Franciaország politikájával párhuzamban megjelenő

⁴⁴ *Origines Hungaricae* p(er). Franc. Otrokochi, Franequ. 1693. Vol. I. in 8o.

⁴⁵ *Imago antiquae et novae Hungariae a Samuele Timon, Cassoviae 1734*. Vol. I. in 8vo; *Chronologica Epitome rerum hungaricarum* p(er). Samuel. Timon, Cassoviae 1736. Vol. I. in fol.

⁴⁶ *Historia Regni Hungariae ab A(nn)o 1701, usque 1737, Tyrnaviae 1737*. Vol. I. in fol.

⁴⁷ *Hungariae Prodromus* p(er). Matth. Bell, Norimbergae 1723. Vol. I. in fol.; *Apparatus ad Historiam Hungariae, Matthiae Belij, Posonij 1735*. Vol. I. in fol.; *Belij, Matthiae, Apparatus ad Historiam Hungaricam, Posonij 1735*. Vol. I. in fol.

⁴⁸ *Judicum Curiae Regni Hungariae virtutes, per Paulum Kolosváry, Tyrnaviae 1726*. Vol. I. in 8vo.

⁴⁹ *Chronica von Hungarn angefangen von ihren ersten König Attila, bis König Ludw. II. 1534*. Vol. I. in f. Ft.; *It. Chronica von Königreich Spanien; It. Chonicon Joh. Joviani Pontani von dem Neapolitaner Krieg, Augspurg 1543*.

⁵⁰ *Ortelii Augusti. Chronologia ad Historische Beschreibung aller Kriegs Empörungen, so in Hungarn, auch Siebenbürgen mit dem Türken v. A(nn)o 1395. bis auf gegenwärtigen Zeit geschehen, Nürnberg 1603*. Vol. I. in 8o; *It. Appendix Partis IVae Chronologiae Hungaricae Nürnberg 1613; Chronicon ungarische und Türkische, Nürnberg, 1663*. Vol. I. in fol.; *Delineatio provinciarum Pannoniae et, Imperii Turcici, durch Johan. Christoph. Vagner, Nürnberg 1681*. Vol. I. in fol.

⁵¹ *Scharfsichtige Kayser-Adlers, wider die so genannten Hungarischen Malcontenten, 1683*. Vol. I. in 12; *Leben und Thaten der Hertzogen und Königen in Hungarn, Nürnberg 1684*. Vol. I. in 8vo; *Siebenbürgens Österreicherischer Messias, durch Joh. Nicol. Flemizer. Nürnberg. 1689*. Vol. I. in 4; *Adler-blitz durch Erasmus Francisci, Nürnberg 1684*. Vol. I. in 4to.

⁵² *Histoire du Siege de Bude a Lion 1687*. Vol. I. 8; *Royaumes de la Hongrie, Cologne 1686*. Vol. I. in 12.

⁵³ *Ibraim Bassa de Bude nouvelle galante a Cologne 1686* Vol. I. in 12

munkák is,⁵⁴ melyek közül az egyik a francia és török irányú politika fő magyarországi képviselőjét, Thököly Imrét mutatja be.⁵⁵

Ha a világtörténelmi jelentőségű életművének oroszánrészében a Magyar Királyságon működő és annak visszafoglalását hadászatilag elsősorban megvalósító Savoyai Jenőről szóló hat művet⁵⁶ nem számítjuk, a következőképpen fest a magyar vonatkozású történeti-politikai művek aránya a Historici és Politici szakok tekintetében. A Historici szakon 41 magyar vonatkozású munkáról beszélhetünk, míg a Politici szakon 17-ről. Ez azt jelenti, ha az egyes szakok valamennyi művét vesszük, ezek aránya a Historici szak 266 művén belül 15,4%, míg a Politici szakon 5,4% (312 műből). Ebben is kiütözik, hogy a Historici és Politici szak közt lényeges tartalmi különbség áll fenn. A kisebb arány ellenére érdemes külön figyelmet szentelni a Politici szak magyar vonatkozású műveinek, hiszen láthatjuk, hogy az inkább történelmi tematika esetén is nyilvánvaló politikai aktualitással bíró munkákról van szó. Révai Péter (1568–1622) koronaőrnek Szent Koronáról írt munkája⁵⁷ nem véletlenül szerepel itt. Található mű az 1681-es soproni országgyűlés actáiról,⁵⁸ valamint az átfogó ismeretekkel bíró, politikatudományban is jártas Szentiványi Márton (1633–1705) jezsuita szerzetes munkái.⁵⁹ Az élet egészét bemutató, emblematikus kézikönyv szintén jezsuita szerző, Vánossi Antal (1683–1757) műve.⁶⁰ Szintén nem meglepő, hogy a szakon megjelenik a 18. század politikai viszonyai között a kereszténység honi elterjedésében a görög Egyházfél elsőségét firtató mű.⁶¹

⁵⁴ *Histoires des troubles d’Hongrie*, Amsterdam. 1691. Vol. IV. in 12; *Revolutions d’Hongrie depuis l’an 1600. jusque a l’an 1699. a la Haye* 1739. Vol. VI. in 8o. *Histoire de la decadence de la France a Cologne* 1687. Vol. I. in 12.

⁵⁵ *Histoire Comte de Tököli a Cologne* 1693. Vol. I. 8.

⁵⁶ Az első négy a Historici, az utolsó kettő a Politici szakból; *Abrege de la Vie du Duc de Malborough et du Prince Eugen de Savoy*, Amsterdam 1717. Vol. I. in 8vo; *Leben des Prinz Eugenie*, Francfurti. Vol. IV. in 8; *Vie du Prince Eugene*, a la Haye 1702. Vol. I. in 8o; *Vita il Principe Francesco Eugenio p(er)*. Antonio Rambaldo, Venezia 1720. Vol. I. in fol.; *Acta Principis Eugenii sub tribus Imperatoribus* 1735. Vol. I. in fol.; *Eugenius, Francisci Mariae, seu Mariae Virginis per Eugenium Trophaea*, Neapoli 1724. Vol. I. in 8vo.

⁵⁷ *Corona Regni Hungariae Petri de Réva*, Viannae 1652. Vol. I. in 4to.

⁵⁸ *Acta Comititalia Hungarica Soproniensie Anni 1681*. in 4o in 4to Vol. I.

⁵⁹ *Miscellaneorum Szentiványi Decadis* 2da Pars I. 2. 3. *Tyrnaviae* 1681. Vol. I. in 4to; Ditto *Decadis* 3a Pars I. et 2da *Tyrnaviae* 1702. Vol. in 4to.

⁶⁰ *Idea sapientis Theo-Politici*, Viennae 1725. Vol. I. in 4o; Knapp Éva, Tüskés Gábor, *Irodalmi emblematika és emblémarecepció Magyarországon 1564–1796 = Magyar Könyvszemle*, 111(1995), 158.

⁶¹ *Religionis Christianae inter Hungaros initia Ecclesiae orientali assecta*, Hallae 1740. Vol. I. in 4to.

Egyéb szakok magyar vonatkozású művei

A Politici szakon szereplő egy-egy ország-⁶² és városleírás⁶³ akár a Geographici szak magyar vonatkozású művei között is szerepelhetett volna, melyen egyébként mindössze két kimondottan ilyen munka található.⁶⁴ Czvittinger Dávid⁶⁵ és a jezsuita Árvay Mihály Felker András neve alatt megjelent műve⁶⁶ a Historici szakon belül szerepel, hiszen a *res litterariába* tartozó műveket a történetírás körébe sorolták.⁶⁷ A Theologici szak már említett magyar nyelvű művei mellett találunk még munkákat magyar szerzőtől. Gróf Pongrácz Gáspár (1693–1766) katolikus pap polemikus apologetikus művét,⁶⁸ az evangélikusként nevelkedő, ám katolikus hitre térő orvos, Bácsmegyei István Pál (1689–1735) a katolikus és evangélikus hitet összehasonlító munkáját szintén 1733-ból,⁶⁹ a jezsuita Péterffy Károlynak (1700–1746) a magyarországi katolikus zsinatok történetét feldolgozó könyvét,⁷⁰ valamint egy munkát a kahlenbergi kamalduli kolostor perjelétől és tartományi főnökétől, Radossányi Lászlótól.⁷¹ A szakon két további magyar vonatkozású mű található.⁷²

A magyarsággal hagyományosan azonosított témát ölel fel a Juridici szak. A szakon található 154 mű közül 14 kimondottan magyar vonatkozású, ezzel arányuk 9,1%. A már említett két magyar nyelvű munka mellett még további kétőnek képezi tárgyát a Hármaskönyv.⁷³ Az egyházjogot tárgyalja Szörényi László (1670–1752) szerémi megyéspüspök munkája.⁷⁴ Emlékeztetve, hogy Batthyány

⁶² Beschreibung des Königreichs Hungarn p(er). Steph. Cordatum, Viennae 1717. Vol. I. in 4to.

⁶³ Hungariae celebriorum urbium descriptio, Tyrnaviae 1701. Vol. I. in 4to.

⁶⁴ Pannonia Hanii, oder Kurtze Beschreibung des Königreichs Hungarn, Nürnberg, 1686. Vol. I. in 4to.; Land charten von Hungarn in die größten Tabell, opera Mülleri, 1712.

⁶⁵ Hungariae Litteratae Specimen p(er). Davidum Czvittingerum Francofurti et Lipsiae. 1711. Vol. I. in 4to.

⁶⁶ Res literaria Hungariae, Andrea Felker, Cassov. 1735. Vol. I. in 12.

⁶⁷ A műfajjal és a szerzőkkel kapcsolatos észrevételeiért külön köszönettel tartozom Molnár Andreának.

⁶⁸ Antidotum universale saluberrimum contra omnes morbos A catholicorum Hungariae, Pongrácz, Tyrnaviae 1733. Vol. I. in 8vo.

⁶⁹ Otia Báchmegeiana documenta veritatis fidei Catholicae, Tyrnaviae 1733. Vol. I. in 8vo.

⁷⁰ Concilia Sacra Ecclesiae Romano-Catholicae in Regno Hungariae celebrata ab Anno 1016 usque 1715 p. Carolum Péterffy Posonij 1741 Vol I. in fol.

⁷¹ Epitome antiquarii tripartiti S. Ordinis Eremitico Camaldulensis p(er) Radosany, Neost(adii). Austr(iae). 1726 Vol I. in 4to.

⁷² Synodi Provinciales Decreta, quae Anno 1611. Tyrnaviae celebrata fuit, Vol. I. in 4to; Ferdinandi II. virtutes, Tyrnaviae 1739. Vol. I. in 4.

⁷³ Decretum ad Tripartitum opus aus dem Latein in Teutsch übersetzt p(er). Vagnerum, Wien 1699. Vol. I. in fol. Index operis Tripartiti, p(er). Steph. Aszalay Tyrnaviae 1694. Vol. I. in 4to; Tripartiti Juris, Compendium Joanne Okolicsanyi Leutschoviae 1648. Vol. I. in 12o.

⁷⁴ Praerogativae libertates et privilegia Clero et Ecclesia Hungarica competentia, p(er). Ladislaum Serényi [Szörényi] Poson. 1729. Vol. I. in 8.

Lajos nádor jelentős bányaművelést folytatott birtokain. Kiemelendő még a hazai bányajogról szóló két mű,⁷⁵ az Apafi Mihály által név nélkül (itt évszám sem szerepel) összeállított erdélyi törvénygyűjtemény,⁷⁶ egy országgyűlési törvény-cikkgyűjtemény,⁷⁷ valamint egy Corpus Juris.⁷⁸ A szak anyagának kapcsolódó bemutatását zárjuk a további – kevésbé ismert – művek⁷⁹ közül egy a jogi eljárás részletesen bemutató mű kiemelésével. Ez nem más, mint a Wesselényi-összeesküvés kapcsán vád alá helyezett protestáns lelkészek felett folytatott per jegyzőkönyvének kivonata, melyet egyébként Labsánszky János, a bíróság jegyzője készített.⁸⁰

Pereszlényi Pál és Kis Viczay Péter már említett magyar nyelvű, nyelvtani művein kívül éppen a számottevő természettudományos, matematikai jellegű anyagban emelhetjük ki a magyar illetőséget. A számos orvostudományi munka között található Pápai Páriz Ferenc már említett *Pax corporisa*. Itt találjuk Gabon Antal (1677–1735) magyar jezsuita szerzetes gyakorlati kémiai ismereteket tartalmazó munkáit.⁸¹ Az ugyancsak a szakon szereplő, Faludi Ferenc műve⁸² a matematikai munkákhoz sorolható, amint azt a teljes címe is mutatja.⁸³ Az elsősorban barokk költőként ismert jezsuita szerzetes Faludi Ferenc (1704–1779) élete számos ponton kapcsolódik a Batthyány családhoz.⁸⁴ Faludi Németújváron, Vas megyében született, a Batthyányak birtokán, apja Faludi János, a Batthyány grófok tiszttartója volt. Faludi Ferenc keresztszülei is Batthyány Ferenc⁸⁵ gróf és felesége voltak. Faludi Ferenc pályája során két magyar nyelvű verset is írt Batthyány Lajos nádorhoz,⁸⁶ a jezsuita rend feloszlata után élete utolsó éveit pedig, elsősorban Batthyány Józsefnek, az esztergomi érseknek, Lajos nádor fiának közbenjárásával, a Batthyányak rohongi birtokán töltötte.⁸⁷ A matematikai

⁷⁵ Extract aus der Berg Ordnung der 7. Ungarischen Berg-Städten, Breßlau 1594. Vol. I. in 8vo; Berg Ordnung des Königreichs Hungarn Viennae 1703. Vol. I. in fol.

⁷⁶ Compilatae Constitutiones Regni Transylvaniae Vol. I. in f.

⁷⁷ Articuli Diaetales Anni 1729. Vol. I. in 8vo.

⁷⁸ Corpus Juris Hungarici, Tyrnaviae 1696. Vol. I. in fol.

⁷⁹ [Az évszám nyilvánvaló elírásával] Praecognita Juris, Posenij 1791. Vol. 1. in fl.; Rubrica Juris Hungarici p(er). Joannem Szegedi Tyrnaviae 1734. Vol. I. in 8vo; Species Facti in Causa Comitiss Eugenii Batthyáni, contra Comitem de Stubick, 1739. Vol. I. in folio.

⁸⁰ Extractus in quo demonstratur Predicantes A-catholicos propter Rebellionem e Regno Hungariae fuisse, Tyrnaviae 1675. Vol. I. in 4to.

⁸¹ Physica exotica continens Naturae et artis arcana, Cassoviae 1734. Vol. I. in 12o.

⁸² Architectura Militaris Francisci Faludi Graecijs 1739 Vol. I. in 8.

⁸³ Collectiones mathematicae ex architectura militari. Honoribus universis. Graecensi. A con-discipulis metaphysicis oblatae, anno 1739. mense Julio, die 21. Graecij.

⁸⁴ SÁRKÖZY Péter, *Faludi Ferenc (1704–1779)*, Pozsony, Kalligram, 2005, 11–18.

⁸⁵ Aki Batthyány Lajos nádor apja, Batthyány II. Ádám unokatestvére volt.

⁸⁶ BÁTHORY, Orsolya, *Faludi Ferenc ismeretlen latin nyelvű verse Batthyány József esztergomi érsekhez = Irodalomtörténeti Közlemények*, 107(2003), 201–205.

⁸⁷ SÁRKÖZY 2005, i. m. 14.

munkák közül kassai kiadású Caspar Schott (1608–1666) német jezsuita műve.⁸⁸ A *Miscellanea* szakon ezeken kívül még három magyar vonatkozású művet találunk.⁸⁹

Antik örökség

Nyelvek és szakok

A katalógus jellegzetes csoportját alkotják a görög-római antikvitás művei, melyek közé az eredeti műveket alapul vevő feldolgozásokat (kommentárok, elemzések) is beleszámítottam.⁹⁰ A művek száma így összesen 60, melyek eredetije közül 42 latin nyelven, 18 pedig görög nyelven íródott. A görög nyelven íródott forrásmunkák valamennyije fordítás. A latin nyelven írott forrásműként számítható munkák közül is mindössze 17 szerepel az eredeti fogalmazás nyelvén. Az antikvitás latin örökségét reprezentáló művek közül egy szerepel a *Geographici*, 12 a *Historici*, 13 a *Politici*, 17 a *Miscellanea* szakon. A görög művek esetén tíz a *Historici*, három a *Politici*, öt a *Miscellanea* szakon. Kiemelhető, hogy a latin eredetiben kiadott művek közül kilenc is a *Miscellanea* szakba került. Érdekes, hogy míg egy-egy latin nyelvű Tacitus⁹¹ és Caesar ide került,⁹² addig ugyanezen szerzők fordításban kiadott munkái a *Politici* szakon kaptak helyet.⁹³ A *Historici* szak öt le nem fordított munkája közt két Tacitus (egyikükben egy Velleius Paterculus kolligátummal),⁹⁴ két Livius⁹⁵ és egy Florus⁹⁶ található. Az összesen hét művel szereplő Tacitusnak négy kommentár jellegű kiadása található, a *Historici* és *Miscellanea* szakról már említésre került Forstner-⁹⁷ és Scotus-féle⁹⁸ kiadá-

⁸⁸ *Aritmetica Compendium Cassoviae* 1737 Vol. I. in 12.

⁸⁹ Ferdinandi II. Imp. *Virtutes p(er). Nepomucenum Erdödi Tyrnaviae* 1739. Vol. I. in 4to; *Highiasticon seu vera ratio valetudiis bonae et vitae a Leonhardo Cassoviae* 1726. Vol. I. in 12; *Parnassus illustratus, Cassoviae* 1728. Vol. I. in 12o.

⁹⁰ Kr. u. 476-ig bezáróan, a keresztény szerzőket nem ide számítva.

⁹¹ *Politicae Notae Christophori Forstneri in tres Posteriores Libros Annalium Taciti*, Franc. 1680. Vol. I. in 12o; *Tacitus et in eum Grotij observ.* Venetijs 1676. Vol. I. in 8vo.

⁹² *Julii Caesaris Commentaria de Bello Gallico*, Lugd. Vol. I. in 8o.

⁹³ *Tacitus Cornelius, teutsch übersetzt durch den Carl Melchiorem Brotnitz* Francf. 1675. Vol. I. in 8; *Julius Caesar teutsch francf M.* 1565. Vol. I. in fol.

⁹⁴ *Commentarij in Corn. Tac. Annales p(er). Annibalem Scotum Placentinum*, Francofurti 1592. Vol. I. in fol.; *Taciti Corneli: Opera omnia cum notis Lipsij Antverpiae* 1668. Vol. I. in fol. It. Vellejus Paterculus cum notis Lipsij.

⁹⁵ *Livius Titus Basileae* 1549. Vol. I. in f.; *Livius Titus de Ao* 1518. Vol. I. in f.

⁹⁶ *Florus L. Annaeus recensitus et illustratus a Jo. Georg. Graevio* 1680. Vol. I. in 4o.

⁹⁷ Lásd: 87. lbj.

⁹⁸ Lásd: 90. lbj.

son kívül egy szintén latin⁹⁹ és egy francia nyelvű¹⁰⁰ a Politici szakról. A Politici szak további jellegzetes szerzője Cicero három francia nyelvű¹⁰¹ és egy latin¹⁰² művel, akitől a Miscellanea szakon is található egy-egy francia és latin mű.¹⁰³ A szerzőkhöz való viszonyulás különbségét mutathatja, hogy Livius viszont éppen a Historici szakon szerepel inkább (öt hozzá köthető műből négy található itt),¹⁰⁴ a Politici szakon az egyetlen hozzá kapcsolódó mű Machiavelli feldolgozása.¹⁰⁵ A Politici szakon szerepel továbbá Suetonius francia fordításban (a Historici szakon is),¹⁰⁶ és Vegetius, latin nyelven.¹⁰⁷

A Miscellanea antik művei

A Miscellanea szakban a gyakorlati, mindennapi élethez kapcsolódó (természettudományos, építészeti, orvosi) irodalom, valamint a modern szépirodalom mellett az antik irodalmat is alapvető csoportként kezelhetjük, ezért érdemes az itt található műveket külön is bemutatni. Megtalálható Vergilius összes műve latinul;¹⁰⁸ Horatius művei francia fordításban egy nyolc,¹⁰⁹ valamint egy két kötetes kiadásban;¹¹⁰ Catullus, Tibullus és Propertius közös, eredeti latin nyelvű kötetben;¹¹¹ Ovidius elégiái (Amores) franciául¹¹² és a Metamorphoses németül,¹¹³ tehát a latin irodalom aranykorának összes klasszikus, jelentős szövegkorpusszal fennmaradt lírikusa. Természetesen nem feledkezünk meg Ciceróról sem, aki már említett két

⁹⁹ Cogitationes novae in Libros Annalium Taciti, p(er). Ludov. d' Orlean, Parisiis 1622. Vol. I. in fol.

¹⁰⁰ Discurs politiques et militaires sur Tacite, Rouen 1633. Vol. I. in 4to.

¹⁰¹ Ciceron de la Viellesse et de l' amitié avec les paradoxes, traduite par Mr. du Boys a Paris 1714. Vol. I. in 8o; Lettres de Ciceron a Mr. Brutus traduits p(ar). Mr. de la Val, a Paris 1731. Vol. II. in 8vo; Lettres de Ciceron a Atticus p(ar). Mr. Montgault, a Paris 1714. Vol. VI. in 8o.

¹⁰² Ciceronis M. Tullii: De officiis amicitia et Senectute antiqua editio Vol. I. in f.

¹⁰³ Latin: Orationes Ciceronis Parisiis 1543 Vol. II. in 8; franciául: Officies de Ciceron a Paris 1691 Vol. I. in 8.

¹⁰⁴ Decades de Tite Live avec supplement de Mr. Freinsheimius. Traduites Par Mr. Du Ryer, a Lyon 1695. Vol. VIII. in 8vo; Livius Titus Basileae 1549. Vol. I. in f.; Livius Titus de Ao 1518. Vol. I. in f.; Livii Tit: Römische Historien, Mayntz 1551. Vol. I. in fol.

¹⁰⁵ Discorsi di Nicolo Machiavelli supra da prima Decadi Livio 1680. Vol. II. in 8o NB Deest Vol. I.

¹⁰⁶ Sueton de la vie des XII. Cesars, a Paris 1611. Vol. I. in 4to; Histoire des Empereurs Romains, traduit p(ar). D. B. a Paris 1699. Vol. I. in 8vo; Politische und moralische Discourse über M. Annaei Lucani Pharsalia Ludovici de Seckendorf, Lipsiae 1695. Vol. I. in 8vo.

¹⁰⁷ Militaria Flavi Vegeti, Antverpiae 1585. Vol. I. in 4to.

¹⁰⁸ Virgilii Publ. Maronis opera omnia p(er). Cornel. Schrevelium, Lugd. Bat. 1666. in 8o Vol. I.

¹⁰⁹ Oeuvres d' Horace p(ar). M. Dacier Amst. 1727. Vol. X. in 8.

¹¹⁰ Oeuvres d' Horace traduit p(ar). M. Tarteron a Paris 1713. Vol. II. in 8.

¹¹¹ Opera Catulli Tibulli Propertii; item Cornelli Galli fragmenta Lugd. 1607. Vol. I. in 12.

¹¹² Elegies d' Ovide a Paris Vol. II. in 8.

¹¹³ Ovidij Metamorphosis Germanicis versibus Francf. 1609. Vol. I. in 4.

művével szintén a szak szereplője. A katalógus a korai császárkor irodalmának tekintetében is jeleskedik: szerepel a satíráíró Juvenalis francia fordításban,¹¹⁴ Lucanus Caesar és Pompeius polgárháborúját megéneklő Pharsaliajának egy a katalógus szerint hatkötetes német-latin nyelvű¹¹⁵ és egy francia változata,¹¹⁶ valamint ifjabb Plinius Traianust császárt dicsőítő nevezetes Panegyricusa, franciául.¹¹⁷ A katalógusban idősebb Plinius is helyet kap, a Naturalis Historia német fordításával.¹¹⁸ A katalógusban Petroniusnak a Belgrád 1688-os ostroma nyomán előkerült kéziratokkal kiegészült Satyriconja is megtalálható!¹¹⁹ Végül de nem utolsósorban említjük meg, hogy a katalógusról a legnagyobb római drámaíró, Seneca sem hiányzik.¹²⁰ Homérosz mellett (latin nyelvű kiadásban, a katalógus egyik legrégebbi könyveként)¹²¹ az antik görög szépirodalom szigorúan véve (tehát se nem filozófia, se nem történetírás) az egész katalógusban mindössze három művel, Aiszóposz meséinek egy meglehetősen frissnek mondható francia fordításával,¹²² a II. századi satíráíró Lukianossal,¹²³ valamint Epheszosi Xenophón Kr. u. II–III. századból származó szerelmes ponyvaregényével szerepel.¹²⁴ Ez utóbbi igencsak sajátos műnek érdekes módon a Historici szakon jutott hely.

A szakon a görög filozófia két legnagyobb klasszszikusa egyaránt megtalálható egy-egy művel. Platón művei két kötetben,¹²⁵ Arisztotelész pedig (igaz csak feldolgozásban) az olasz Emmanuele Tesauro négy kötetes művében.¹²⁶ Kiemelendő, hogy a katalógus másik Arisztotelészhez köthető, a Nikomakhoszi Etikát feldolgozó műve a Politici szakon kapott helyet.¹²⁷ A Historici szakon is szereplő,¹²⁸ de morálfilozófusnak is tekintett Plutarkhosz és vele együtt Seneca, Szokrateész, Epiktétosz mondásait tartalmazó mű található még a Miscellanea szakon.¹²⁹

¹¹⁴ Juvenalis traduit en françois p(ar). Mr. Tarteron a Paris 1714. Vol. I. in 8o.

¹¹⁵ Lucanus teutsch und lateinisch Straßb. 1723. VI. in 8.

¹¹⁶ Lucani pharsalicon translatum in gallicum p(ar). Brebeuf, Paris 1670 Vol. I. in 8.

¹¹⁷ Panegyrique de Trajan p. Plin le Jeun, traduit P(ar). Mr. Sacy, a Paris 1709. Vol. I. 8o.

¹¹⁸ Plinii Caji Secundi Bücher und Schriften von Natur, Art und Eigenschaft aller Creaturen, Francofurt am Main 1600. Vol. I. in fol.

¹¹⁹ Lásd: 20. Petrone latin et françoise, Traduction entiere suivant le manuscrit, trouvé a Bellgrad Anno 1688. Vol. I. in 8o de A(nno)o. 1713.

¹²⁰ Senecae Tragoediae cum notis Farnabii, Lugd. 1657. Vol. I. in 8vo.

¹²¹ Homeri omnia Opera, Basileae 1551. Vol. I. in fol.

¹²² Fable d' Esope, Amst. 1736 Vol. I. in 8.

¹²³ Lucien de la Traduction de N. Perraut [Perrot], et M. d' Ablan court a Colog. 1670. Vol. I. in 8.

¹²⁴ Ephesiques de Xenophon a Paris 1736. Vol. I. in 12.

¹²⁵ Oeuvres de Platon a Paris 1701 Vol. II. in 8.

¹²⁶ Cannochiale Aristotelico dell Comte Emannuele Thesauro a Bologna 1675 Vol. I. in 4.

¹²⁷ Aristotelis Ethicorum ad Nicomachum analysis ac expositio p(er). Gerhard Meier, Helms-tadii 1670. Vol. I. in 4to.

¹²⁸ Lásd: 131. lbj.

¹²⁹ Morales de Plutarque, Seneque, Socrate, et Epictete a Paris 1677. Vol. I. in 12.

A boiót író erkölcsi tárgyú műveit két kötetben összegyűjtő munka megintcsak a Politici szakon található.¹³⁰

Görög–római történetírók

Érdemes külön figyelmet szentelni a görög–római történetíróknak, mert itt az ókori művek meglehetősen teljesnek mondható korpusza rajzolódik ki. Az eddigi elemzésben felbukkanó jelentősebb történetírók sorát – Livius, Tacitus, Caesar, Suetonius, Florus, Velleius Paterculus – tovább folytathatjuk. A római történetírók közül még Pompeius Trogus elveszett történeti művét a Kr. u. 2. században kivonatoló Justinust és a Tiberius idején történelmi anekdotagyűjteményt író Valerius Maximust említhetjük.¹³¹ Jelentős még a görög kultúrkörben alkotó szerzők aránya. A Historici szakon Thuküdiész két művel is szerepel,¹³² a római köztársaság felemelkedéséről író Polübiosz szintén.¹³³ Josephus Flavius legjelentősebb történeti művei szerepelnek kolligátumban,¹³⁴ valamint szintén a Historici szakon a zsidók történelméről írott *Antiquitates* egy kötete.¹³⁵ Az eredetileg görögül alkotó történetírók közül nem meglepő módon Plutarkhosz előfordulása a legjelentősebb. A Josephus Flavius kapcsán említett kolligátumban való felbukkanása mellett három műve szerepel a Historici szakon.¹³⁶

Mint láttuk, a katalógus szerint a könyvtár bizonyos területeken meglehetősen kompakt állománnyal bír (pl. görög–római történetírók, aranykori római líra). Ezen a ponton összegezném a klasszikus irodalom vonatkozásában levő hiányokat. A katalógusban nem bukkan fel egy klasszikus görög drámaíró sem, a római drámát nem képviseli Plautus és Terentius, a történetíróknál szembetűnő Héro-

¹³⁰ *Oeuvres morales de Plutarque*, a Geneve 1642. Vol. II. in 8o.

¹³¹ *Histoire Universelle de Trogue Pompée reduit en Abrege p(er). Justin a Lion 1697* Vol. II. in 8. Valerio Maximo, Venet. 1605. Vol. I. in 8o.

¹³² *Tucidides italice*, p(er). Franc. Strozzi, Venetia Vol. I. in 8vo; *Tucidides von dem Peloponneser Krieg*, durch Hieronim Boner verteutschet, August 1533. Vol. I. in fol.

¹³³ *Historiarum Polibii Libri C.* Lugd. Bataviae Vol. I. in 12; *Polybius* Lugd. Vol. I. in 12.

¹³⁴ *Egesippus [Hegesippus] und Zerstörung Jerusalem* Straßburg 1532; *Item: Flavii Josephus der Krieg der Juden und Zerstörung Jerusalem* 1535; *Item: Flavii Josephi Der alte Herkommen der Juden. Wider Appionem Grammaticum* Straßburg 1535; *Item: Flavii Josephi, das Buch worinnen Meisterschaft der Vernunft und der Maccabäer Marter*; *Item: Plutarchi Chaersonensis und andere kurzweile und höfliche Sprüche*, durch Heinrich Eppendorf verdolhnetscht Strassburg 1534. Vol. I. fol.

¹³⁵ *Antiquitatum Judaicarum Flavii Josephi Libri XX.* Basielae 1548. Vol. I. in fol.

¹³⁶ *Plutarchi Historie von den herrlichsten Geschichts Leben, Handlungen und Ritterlichen Thaten von manlichsten Helden und Herrlichst Männern, so vor Zeiten unter der Römern gegründet habe*, durch Guiliel. Xylandrum und Joh. Löching verteutschet, Francf. am M. 1580. Vol. I. in f.; *Vitae des hommes illustres de Plutarque p(er). Mr. Daciel* Amsterdam 1724. Vol. IX. in 8o; *Vitae Plutarchi Cheronei post pyladem Brixianum longe diligentius repositae cum majore verioreque Indice: nec non cum Aemilii Probi Vitis*, 1513. Vol. I. in fol.

dotosz, valamint a rómaiak közül Sallustius hiánya. Jellemző, hogy egy szerző általában egyetlen kiadással szerepel.

A Theologici szak

Sokszínűség:

Szentírás, apologetika, teológia más szakokon, szerzők

Batthyány Lajos katalógusa a Theologici szakkal kezdődik és a pozícióból kiolvashatjuk, hogy ezt a szakot és egyáltalán a vallásos műveket elsődleges fontosságúnak gondolták. A 98 műves Theologici természetesen alapvetően a katolikus teológia szakja, ugyanakkor azonosíthatók protestáns szerzők, közülük kettő is angol származású. John Lightfoot (1602–1675)¹³⁷ és a matematikus Humphry Ditton (1675–1715), aki Krisztus feltámadásáról írta könyvét.¹³⁸ Bár a Historici szakon szerepel, de az angol protestáns teológiát képviselők közt említeni kell a híres költőt, John Milont (1608–1674), a puritán cromwelli rezsimek védelmében írt művével.¹³⁹ Megtalálható egy 17. századi német evangélikus prédikátornak az egyházatyákról és a Jahve névről írt munkája.¹⁴⁰ Szintén hasznát vehette a katolikus olvasó is Heinrich Bünting (1545–1606) szentírási útikönyvének.¹⁴¹ A katolikus apologetikából¹⁴² (melyet két magyar szerző is képvisel),¹⁴³ érdemes kiemelni a francia jezsuita Louis Maimbourgnak (1610–1686) az arianizmus¹⁴⁴ és kálvinizmus¹⁴⁵ történetét feldolgozó műveit, valamint Florimond de Raemond-ot (1540–1601),¹⁴⁶ aki Johanna nőpápa mítoszának megcáfolójaként lehet a legismertebb. Nem hiányoznak a katolikus szentírási magyarázatok sem,¹⁴⁷ melyekhez egyébként kettő-hármat még ide lehetne számítani a *Miscellanea spirituális*

¹³⁷ Lightfooti Joannis: Opera omnia Theologica, Rotterodami 1686. Vol. II. in fol.

¹³⁸ Religion Chretienne v. Mr. Homfroi Ditton, Amsterdam. 1728. Vol. II. in 8vo.

¹³⁹ Defensio Populi Anglicani Joannis Miltoni Lugduni. 1651. Vol. I. in 12.

¹⁴⁰ Jüdische A. B. C. Schul durch Steudner Augsburg 1665. Vol. I. in 8vo.

¹⁴¹ Itinerarium et chronicon Ecclesiasticum totius S. Scripturae per Henr. Butingum [Bünting], Magdeburg 1597. Vol. I. in fol.

¹⁴² Apologia veritatis p(er). Daniel Loschium. Hildesheim 1694 Vol I. in 4to; Contra Haereses D. Irenaei tractatus, Parisijs 1545 I. Vol. in 8vo.

¹⁴³ Lásd: 66. lbj. és 67. lbj.

¹⁴⁴ Histoire de l’Arianisme p(ar). Louis Maimbourg a Paris 1682. Vol. III in 12.

¹⁴⁵ Histoire du Calvinianisme p(ar). M. Maimbourg 1682 Vol. I. in 12.

¹⁴⁶ Remondi Florimundi Historia, von Ursprung, und Auff- und Ab-nehmen der Ketzereyen, groß Glockau 1676. Vol. I. in fol.

¹⁴⁷ Betrachtungen über das Vater unser, p Thesiam v Jesu, Prag 1707 Vol. I. in 8vo; Concordantiae S. Bibliorum vulg. Editionis, p(er). Joannem Gerg. Silberbauer, Vien 1700. Vol. I. in fol.; Calmet P. Dictionnaire de la Bible a Paris 1722 Vol II. in fol.; Epitres et Evangiles avec les oraisons propres p(er) Amelote a Paris 1711 Vol I. in 8vo; Histoire du vieux et du nouveaux Testament, a Paris 1724. Vol. I. in 4vo; Sens propre et literal des Pseaumes de David, a Paris 1715 Vol. I. in 8vo.

művei közül.¹⁴⁸ A Szentírás kilenc – részben már említett¹⁴⁹ – kiadásában szerepel¹⁵⁰ és köztük található a teljes katalógus legrégebbi könyve, egy 1480-as, nürnbergi német Szentírás.¹⁵¹ Szerepel a zsidó misztikával foglalkozó mű is a szakon,¹⁵² említhető az egyiptomi hieroglifákkal foglalkozó könyv.¹⁵³

A katalógusban a katolikus irodalom alapvető művei közül több szerepel a Theologici szakon kívül. A Miscellanea szakról említhető ilyen retorikai mű,¹⁵⁴ Muratori¹⁵⁵ vagy Prudentius¹⁵⁶ művei, de ugyanott található a történetíró Fleury abbé (1640–1723) egy munkája is,¹⁵⁷ akinek egyháztörténete pedig a Historici szakon található meg.¹⁵⁸ Ugyancsak a Historici szakon kapott helyet egy másik kiemelkedő jelentőségű püspök történetíró, a gallikán politikus püspök Bossuet (1627–1704) emblemikus világtörténete¹⁵⁹ és a protestáns egyházakról írt történeti munkája.¹⁶⁰ A Theologici szakra visszatérve érdemes a fonalat a nagyhatású jezsuita igehirdető, Louis Bourdaloue (1632–1704) műveivel, köztük egy négykötetes prédikációs könyvvel fölvenni.¹⁶¹ A katolikus lelki irodalmat példázzák a jezsuita Jean Croiset (1656–1738) írásai, aki kötetszám szerint a katalógus legnépszerűbb szerzője (18 kötettel).¹⁶² A művek számát tekintve a katalógus legnépszerűbb szerzője Jean-Baptiste Morvan de Bellegarde (1648–1734), aki

¹⁴⁸ Noe Architectus Arce in diluvio Navarchus et morali doctrina illustratus a Drexelio Monachi 1639. V. i. 2; Salomon Regum sapientissimus descriptus et morali Doctrina illustratusque a Drexlero Monachii 1643. Vol. I. in 12o; Tobia[s] morali Doctrina illustratusque, p(er). Drexlerum Monachii 1641. Vol. I. in 12o.

¹⁴⁹ Lásd: 19. lbj.

¹⁵⁰ Biblia Sacra vulgatae Editionis Latino-Germanica, Augs[burg] 1730 Vol. II. in Fol.; Biblia Sacra Latina cum praefatione S. Hyeronimi Vol. 1; Biblia Sacra Latina, Vol. I. in 4to; Biblia Gallica, a Rosen 1648 Vol. II. in 8vo; Biblia magyar Káldy György fordítása, Bécs 1626. Vol. I. in fol.; Biblia Sacra Latina in Vol 5. in 12 vo deest 1mum Vol; Testamentum Novum Graeco-Latinum. Anno 1740. Vol. I. in 8vo.

¹⁵¹ Biblia Sacra Germanica, de a. A. 1480 Vol. I. im fol.

¹⁵² Caballa denudata Sulpatij 1677 Vol II. im 4to.

¹⁵³ Hieroglyphica sive sacra Aegyptiorum, p Joannis Pierius Coloniae 1631. Vol. I. in fol.

¹⁵⁴ Rhetorica Caelestis, seu attenté precandi scientia Drexleri, Monachii 1636. Vol. I. in 16; Palaestra eloquentiae ligatae a Jac. Masenio Coloniae 1664. Vol. I. in 12o. NB Duo Priora Vol. desiderantur.

¹⁵⁵ Historien, und unterschiedliche schatz reden Anton. Motor [Moratori], Nürnberg. 1720. V. I. 8; Historie Spiritose da Antonio Moratori, Nürnberg 1720. Vol. I. in 8vo.

¹⁵⁶ Prudentij Opera Coloniae, 1701. Vol. I. in 4.

¹⁵⁷ Devoires de Maitre ed de domestique per M. Fleury a Paris 1688. Vol. I. in 8.

¹⁵⁸ Discours sur l’Histoire l’Ecclesiastique par Mr. l’Abbé Fleury, a Paris 1724. Vol. II. in 8vo.

¹⁵⁹ Discours sur l’Histoire universelle, p(ar). Mr. Jacques Benigne Bossuet a Paris 1713. Vol. I. in 8.

¹⁶⁰ Histoire des Variations des Eglises protestantes, p(ar). Moss. Jaque Bossuet a Paris 1718. V. II. in 8.

¹⁶¹ Retraite Spirituelle p Bourdaloue, a Paris 1721 Vol. I. in 8vo; Sermons du Pere Bourdaloue de Anno 1713. Vol. IV. in 8vo.

¹⁶² Exercices de Pieté pour tous les jours de l’Année a Lyon, 1720 Vol. XII. in 8vo; Exercices de

a Theologici szakon hangsúlyosan vallásos, sprituális művének két kiadásával,¹⁶³ a Miscellanea szakon pedig számos további morális-társasági művével szerepel¹⁶⁴ (a *Réflexions sur ce qui peut plaire ou déplaire dans le commerce du monde* című művével négy kiadásban is).¹⁶⁵ Aquinói Szent Tamást veszi alapul a lelkiismeretről írott művében a bécsi udvari történetíróként is tevékenykedő¹⁶⁶ Giovanni Battista Comazzi (1654–1715).¹⁶⁷

A francia túlsúlyú szak nem kimondottan nagyszámú német nyelvű könyve közül jópár fordítás, például franciáról egy énekeskönyv,¹⁶⁸ a XIV. Lajos egyházpolitikáját támogató Eustache Le Noble (1643–1711) műve,¹⁶⁹ vagy egy minden bizonnyal latinról fordított misekönyv.¹⁷⁰ A böjti időszakról, nevezetesen a húsvétot megelőző előkészületről szól Casimiro Galiberti két műve is olasz nyelven.¹⁷¹ A német nyelvű, német vagy németországi illetőségű szerzők között szintén külön csoportot képeznek a jezsuiták, mint Jakob Illsung (1632–1695),¹⁷² Matthias Schuffenhauer,¹⁷³ vagy Francisco Xaverio Brean (1678–1735) udvari prédikátor.¹⁷⁴ Németül olvashatták a korájukor kiemelkedő női szentje, Avilai Szent Teréz (1515–1582) elmékedését a Miatyánkról.¹⁷⁵ A régebbi munkák szer-

Pieté pour tous les Dimanches par Jean Croiset a Lyon 1721 Vol. V. in 8vo; Vie de notre-Seigneur Jesus-Christ, tirée des quatre Evangelistes, p(ar) Jean Croiset. Lyon 1723. Vol. I. in 8vo.

¹⁶³ Office de la Semaine Sainte a Paris 1730. Vol. I. in 8vo; Office de la Semaine Sainte par. M. de Bellegarde, a Paris 1727. Vol. I. in 8vo.

¹⁶⁴ Education Parfaite p(ar). M. Bellegarde a la Haye 1734. Vol. I. in 12; Ars [Art] de connoitre les hommes p(ar). M. de Bellegarde a la Haye 1734 Vol. 1. in 12; Lettres curieuses de littérature, et de Morale p(ar). M. de Bellegarde a la Haye 1734. Vol. I. in 12; Reflexions sur la Politesse des m[oi]eurs p(ar). Mr. de Bellegard, a la Haye 1734. Vol. I. in 12o; Reflexions sur le ridic[ui]le et sur les moyes de l' eviter, a la Haye 1734. Vol. I. in 12o; Reflexions sur le legance et la Politesse du Style de Mr. de Bellegard, a la Haye 1715. Vol. I. in 12o; Regles de la vie Civile avec Treté d' histoire p(ar). Mr. Bellegard, a la Haye 1710. Vol. I. in 12.

¹⁶⁵ Reflexions sur ce qui peut plaire dans le commerce du monde a Paris 1687. VI in 8; Reflexions sur ce qui peut plaire ou deplaire l' Abbe de Bellegarde a Paris 1690. Vol. I. in 8; Reflexions sur ce qui peut plaire, ou deplaire dans le commerce du monde p(ar). M. Bellegarde a la Haye 1734 Vol. I. 12; Suite de Reflexions sur ce, qui peut plair, ou deplaire p(ar). Mr. Bellegard, a la Haye 1734. Vol. I. in 12o.

¹⁶⁶ <https://erdteilallegorien.univie.ac.at/personen/giovanni-comazzi#>

¹⁶⁷ Conscienza illuminata dall Theologia di San Tomaso o' Aquino, Coloniae 1710, Vol II. in 8vo.

¹⁶⁸ Geistliche Wasser Qäulle, Prag 1706. Vol. I. in 4vo.

¹⁶⁹ Eckel der Welt Ms. le noble Würzburg 1730 Vol I. in 8vo.

¹⁷⁰ Meß-Buch: neu verteutschtes Linz 1729. Vol. VI. in 8vo.

¹⁷¹ Galiberti quaresimale, Vienna d' Austria 1729. Vol. I. in 4to. Galiberti: F(ra). Casimiro Terzo Quaresimale Vienna d' Austria, 1730 Vol. I. in 4to.

¹⁷² Arbor vitae, a Jacobo Illsung, Dilingae 1693. Vol I. in 8vo.

¹⁷³ Schuffenhaueri: Matthiae: Exemplaria Poenitentiae, juxta Divinam Ideam, Pragae 1678. Vol. I. in 4to.

¹⁷⁴ Breani: Francisci Xaverij Christ. Wahrheiten, Vien(nae) 1733 Vol. II. in 4to.

¹⁷⁵ Betrachtungen über das Vater unser, p(er) Thesiam v(on) Jesu, Prag 1707 Vol. I. in 8vo.

zói közül kiemelhető Hugo Grotius¹⁷⁶ (francia fordításban),¹⁷⁷ aki egyébként más szakokon – különösen természetesen a Juridici szakon – szereplő műveivel a katalógus egyik legnépszerűbb szereplője, és a későbbi kiadásban megjelenő, ám a szak egyik legrégebbi szerzője, a reformáció idején forrongó Ausztriában alkotó katolikus pap, Gallus Müller (ca. 1490–1546).¹⁷⁸ Az aktualitások közül kiemelhető a Nepomuki Szent János szentté avatásáról szóló mű.¹⁷⁹

Janzenizmus

Ötvös Péter Batthyány Károlynak, Batthyány Lajos nádor testvérének könyvtáráról szóló munkájában¹⁸⁰ teljes joggal helyezi az elemzés egyik hangsúlyát a janzenizmusra, mint a 17–18. század szellemi életében meghatározó, a könyvtár állományában megmutatkozó eszmére.¹⁸¹ Batthyány Lajos katalógusának Theologici szakján megtalálható Cornelius Jansen (1510–1576) munkája,¹⁸² a szóban forgó genti püspök azonban nem azonos – ahogy azt a mű 1580-as kiadása is mutatja – a csak 1585-ben született, Cornelius Jansennel. A janzenizmus névadó atyjától tehát nem találni munkát, viszont több, a janzenizmus kapcsán említhető vagy janzenistaként értékelhető munka szerepel a katalógusban. A felsorolást érdemes Szent Ágostonnal kezdeni, aki a janzenista tanok egyik legfontosabb hivatkozási pontja volt (ahogy a protestáns reformátoroknak is), és akinek műveiről a katolikus egyháznak szintén továbbra is megvolt a saját mondanivalója. A hippói püspök összes művei egy 16. századi kiadásban,¹⁸³ valamint a *De civitate Dei* egy meglehetősen friss érdeklődésre utaló 1732-es kiadásában találhatók.¹⁸⁴ A szak legismertebb, hagyományosan a janzenizmushoz sorolható gondolkodója Blaise Pascal (1623–1662), a katalógusban posztumusz főműve, a *Gondolatok* szerepel.¹⁸⁵ Azonban nem Pascal volt a korban a janzenizmus legjelentősebb képviselője, hanem két francia teológus, Antoine Arnauld (1612–1694) és Pasqui-

¹⁷⁶ Grotij Hugonis Opera omnia Theologica, Basileae, 1732. Vol. IV. in fol.

¹⁷⁷ *Traité de la verité de la Religion chretienne*, traduit du latin de Grotius, a Paris 1724 Vol. I. in 8vo.

¹⁷⁸ *Alvearium sacrarum medita(tio)num per Müllerum col. Agripp(in)ae* 1676 Vol. I. in 8vo.

¹⁷⁹ *Nepomuceni, Johan: in C(au)'sa Canonisationis acta utriusque processus*, Viennae Austriae 1721. Vol. I. in 4to.

¹⁸⁰ Ötvös Péter, *Egy főúri könyvtár 1772-ből = Magyar Könyvszemle*, 103(1987), 1–9.

¹⁸¹ Ötvös 1987, i. m. 8; – A janzenizmus és a hazai könyvtártörténet vonatkozásában alapvető: BEREZC Ágnes, *A janzenizmus hatása Magyarországon Ráday Gedeon könyvtárának teológiai állománya tükrében = A Ráday Gyűjtemény Évkönyve*, szerk. Petrőczy Éva, Bp., Ráday Gyűjtemény, 2002, 105–132.

¹⁸² Jansenij, Cornel, *Commentarij in suam concordiam ac totam Historiam Evangelicum*, Lugduni 1580. Vol. I. in fol.

¹⁸³ Aurelius Augustinus ejus omnia opera, Basileae 1543, Vol. I. in fol.

¹⁸⁴ Aurelius Augustinus de civitate Dei, Venetiis, 1732 Vol. I. in fol.

¹⁸⁵ *Pensées de Mr. Pascal sur la Religion*, Amsterdam 1729. Vol. I. in 8vo.

er Quesnel (1634–1719). A katalógusban mindkettőjük szerepel. Quesnel egy meditációs imakönyvvel,¹⁸⁶ Arnould pedig a janzenista felfogást gyakorlatilag megalapozó, a katolikus egyház egyik legfontosabb, a korban éledő gyakorlatát, a gyakori szentáldozást támadó művével.¹⁸⁷ Arnouldtól a Historici szakon is szerepel egy mű.¹⁸⁸ Eusèbe Renaudot (1646–1720)¹⁸⁹ és Simon Michel Treuvé (1651–1731)¹⁹⁰ eucharisziáról írt művei szintén a janzenista gondolkodást képviselik. A szóban forgó teológiai művén kívül valamennyi egyéb művét álnéven publikáló – előljárói éppen írásai túlzott világiassága miatt döntöttek erről – Baltasar Gracián (1601–1685) jezsuita szerzetes, elírt évszámmal szereplő (1593-as kiadási évvel szerepel 1693 helyett), francia fordításban meglevő könyve szól még kimondottan az eucharisziáról, pontosabban az eucharisztia vételéhez szükséges felkészülésről.¹⁹¹ A mű felbukkanása – ha szerzőjét nem is szokás janzenistának minősíteni – mindenképpen értelmezhető az előbbi janzenista művek kontextusában, tekintve a janzenizmus erkölcsi rigorizmusát és az eucharisztia vételével szembeni perfekcionizmusát. Graciántól megtalálható egyébként a Politici szakon híres aforizmagyűjteménye is, természetesen franciául.¹⁹² További kettő mű található kimondottan az oltáriszentségről, melyek esetében nem azonosítható janzenista felfogás.¹⁹³ A janzenizmushoz való viszonyulást jól példázhatja, hogy a felfogása miatt 1695-ben indexre került mű, az *Année Chretienne* Nicolas Letourneux-tól (1640–1686) 13 kötettel szerepelhet a katalógusban.¹⁹⁴ Található egyháztörténet janzenista felfogású szerzőtől, Antoine Godeau-tól (1605–1672)¹⁹⁵ és a bibliai szótára kapcsán már említett¹⁹⁶ Augustin Calmet (1672–1757) szintén janzenista szerzőnek tartható. Nagyon sokatmondónak tűnik, hogy a szakra egyébként nem jellemző tematikájú, az egyházi visszaéléseket tárgyaló mű szerzője is éppen egy elkötelezett janzenista,¹⁹⁷ a 18. századi osztrák egyházjogot is nagymértékben befolyásoló németalföldi kánonjogász, Zeger Bernhard Van Espen (1646–1728).¹⁹⁸ A janzenizmus nagy ellenfelei közül Denis Amelot

¹⁸⁶ Prieres Chretiennes en forme de Meditations, a Paris 1708. Vol. II. in 8vo.

¹⁸⁷ Communion de la frequente p(ar). Arnould, a Paris 1683. Vol. I. in 8vo.

¹⁸⁸ Histoire des Inits ecrite par Flav. Joseph. sons le titre de Antiquites Judaiques, traduite p(ar). M. Arnould d' Andilly, a Bruxelles 1701-2. Vol. III. in 8vo.

¹⁸⁹ Foy de l'Eglise catholique, touchant l'Eucharistie a Paris 1684 Vol. I. in 8vo.

¹⁹⁰ Instruction sur les dispositions qu on doit apporter aux sacremens de Penitence et d'Eucharistie, a Paris 1709. Vol. I. in 8vo.

¹⁹¹ Modele d'une Sainte et Parfaite communion, a Paris 1593. Vol. 1. in 8vo.

¹⁹² Gratian Balthasar: l' homme de Cour, a Paris 1690. Vol. I. in 8vo.

¹⁹³ Entretiens avec Jesus-Christ, a Toulouse 1717 Vol I im 8vo; Office du S. Sacrement pour le jour de la Fete, a Paris 1704. Vol. II. in 8vo.

¹⁹⁴ l'Année chretienne a Paris 1710 vol. XIII. in 8vo.

¹⁹⁵ Histoire de l'Eglise p Messire Antoine Godeau, a Paris 1663. Vol. I. in fol.

¹⁹⁶ Lásd: 147. lbj.

¹⁹⁷ BERECZ Ágnes, *Janzenista olvasmányok Magyarországon*, Disszertáció, SZTE, 2006, 38.

¹⁹⁸ Simonia circa Beneficia p Zegerum Bernardum van Espen, Lovaniensi 1686. Vol. I. in 8vo.

(1609–1678) már említett Szentírás-magyarázataival,¹⁹⁹ valamint a jezsuita Jacques Nouet (1605–1680)²⁰⁰ szerepel.

Összegzésként elmondható, hogy a janzenista irodalomra nyilvánvaló módon kiemelt figyelmet fordítottak. Még egyszer kiemelném azt, a katalógus anyagába sajátos bepillantást nyújtó adatot, miszerint a katalógusban a janzenizmus alapművei között a mozgalom névadója helyett névrokonától található mű a katalógusban, melynek háttérében minden bizonnyal a könyvanyag célirányos gyarapítása során bekövetkezett tévedésre figyelhetünk fel. Nagyon sokatmondónak tűnik, hogy a vallási élet alapvetően tematizált kérdéseiben, mint a bűnbánat és az oltáriszentség, a katalógusban janzenista jellegű irodalom kínál eligazodást. Ugyanakkor tekintetbe véve a katalógus szintén számottevő jezsuita lelkiségi irodalmát, érdemes kerülni a janzenista irodalom előfordulásának abszolutizálását.

Összegzés

Nyelvek, szakok, témák

Az elemzés során áttekintettük a katalógus szerkezetét. A katalógus szakjai meglehetősen markánsan határolják körül a politizáló arisztokrácia működési, érdeklődési területeit. Kivételt a Miscellanea szakja jelent, ahova már rendkívül sokféle tartalmú munka került, előrevetítve a tagoltabb könyvtári szakolások létrejöttét. Megállapításra kerültek a katalógus anyagának nyelvi hangsúlyai, melyben a francia kultúra túlsúlya mellett, az olasz nyelv jelenlétét emelhetjük ki. A Theologici szakon mindenekelőtt érdemes a janzenista irodalom jelenlétét kiemelni. A Theologici szakon több Szentírás, bibliamagyarázat, protestáns szerzők és a francia politikus püspökök művei is megtalálhatók – szintén nem elhanyagolható módon a janzenista irodalom potenciális konstellációjának szempontjából. Az egyes szakok összefüggései kapcsán elmondhatjuk, hogy kimondottan vallásos tematikájú művek is kerülhettek a Miscellanea szakra, vagy hogy egy ókori szerző különböző művei más-más szakokra is kerülhettek (figyeltek a válogatásra). A katalógusban a magyar vonatkozású anyag meglehetősen súlyát láthattuk (különösen a történelem területéről). A katalógus kortárs magyar szerzői közt többről megállapítható, hogy személyes kapcsolat fűzte őket a nádorhoz, pártfogolta őket. A jezsuiták aránya szembetűnő közöttük. A klasszikus irodalom kapcsán egy meglehetősen átfogó tablót vehettünk szemügyre, amelyből fontos tényezőként emelhetjük ki a római aranykori líra jelentőségét, a római történetírást. Jelentős a modern nyelvű fordítások aránya.

¹⁹⁹ BEREZ 2006, i. m. 57.

²⁰⁰ Homme d'oraison, par M. Nouet, a Paris 1701. Vol. VII. in 8vo.

Tágabb kontextus:

kapcsolódások, lokalizáció, gyűjtők, összehasonlítás

A tágabb összefüggésekről szólva először a katalógus anyagának Batthyány Lajos nádor testvérének, Batthyány Károlynak (1697–1772) Ötvös Péter által átfogó jelleggel bemutatott két könyvtárával – bécsi és trautmansdorfi – felvázolható párhuzamosságra hívnám föl a figyelmet.²⁰¹ Hasonló hangsúlyokat láthatunk kirajzolódni az antik szerzők, valamint az olyan, most nem részletezett témakörök, mint a hadi- és természettudományos irodalom; a francia irodalom, és a szépirodalom hangsúlyainak tekintetében.²⁰² Ötvös Péter Batthyány Károly könyvtárai kapcsán jellemző janzenista vonulatról beszél,²⁰³ és a testvér, Batthyány Lajos katalógusában ugyancsak markánsan körülhatárolható janzenista anyagról beszélhetünk. Mindkét testvér könyvtáraiban hasonló súly esik a korabeli francia jezsuita irodalomra is. Batthyány Károly könyvtárainak Bourdaloue (15 művel 34 kötetben), Batthyány Lajos katalógusának Croiset (3 művel, 18 kötetben) és Bellegarde (13 művel, 13 kötetben) a legnépszerűbb szerzője.

A könyvtár használatára, további sorsára vonatkozóan érdekes megállapításokra, feltételezésekre ad lehetőséget az összevetés Batthyány Ádám Vencel (1722–1787) katalógusával.²⁰⁴ Ádám Vencel Batthyány Lajos nádor legidősebb fia volt,²⁰⁵ és megállapíthatjuk, hogy az 1750 körül személyes használatára összeírt²⁰⁶ katalógus 118 címe közül legalább 43-at azonosíthatunk a Batthyány Lajos katalógusán szereplő művekkel. Hogy Batthyány Ádám Vencel használta a katalógus anyagát, egyértelműen bizonyítja a Politici szak két művéhez (köztük egy Tacitushoz)²⁰⁷ ceruzával tett bejegyzés; mindkettőnél: *Com. Adamo per Hackl missus. 7. mart. 1745.* Feltételezhetjük, hogy Ádám Vencel az ő 1750-es katalógusán azonosított 43 könyvet is Batthyány Lajos katalógusunkon feldolgozott könyvtárából vihette magával. A feltételezést azzal is megerősíthetjük, hogy amikor az Ádám Vencel-féle összeírásen évszám, hely nélkül, csak rövid címleírással szereplő művek mellett szerepel a kötetszám, akkor az túlnyomó mértékben egyezik a Batthyány Lajos-féle katalógusban azonosítható mű kötetszámaival.²⁰⁸ A 43 azonosítható cím közül 22 szerepel a Theologici, kettő a Geographici, négy

²⁰¹ ÖTVÖS 1987, i. m. 1–9.

²⁰² ÖTVÖS 1987, i. m. 6–8.

²⁰³ ÖTVÖS 1987, i. m. 8.

²⁰⁴ *Magyarországi magánkönyvtárak V, 1643–1750*, szerk. Balázs Mihály, Keserű Bálint, Bp., OSZK, 2010, 152–156.

²⁰⁵ A forráskiadványban születése dátumaként elírás szerepel.

²⁰⁶ MONOK István, *A hagyományos világ átváltozásai*, Bp. – Eger, Kossuth, 2018, 117.

²⁰⁷ Discurs politiques et militaires sur Tacite, Rouen 1633. Vol. I. in 4to Lásd: 96. Ouvres de Mr. Boileaux de Spreaux avec des eclaires Semains historiques, a Geneve 1716. Vol. I. in 8vo.

²⁰⁸ Például: Ouvres de Chalam (VI.) = Ouvres de M. Chalamont de Visclede Paris 1727. VI. 8; Verteutschtes Mess-buch Tom. 6 = Meß-Buch: neu verteutschtes Linz 1729. Vol. VI. in 8vo; Még ha nem is pontosan egyeznek, akkor is alapvetően azonos arányok: Croiset Exercices de Pieté Tom: 11 = Exercices de Pieté pour tous le jours de l'Année a Lyon, 1720 Vol. XII. in 8vo.

a Historici, három a Politici, négy a Juridici, négy a Miscellanea szakról. Batthyány Ádám jegyzéke alapján a janzenista irodalommal kapcsolatos meglátásainkat is példázhatjuk. Az általa nyilvánvalóan használt és feltehetőleg akár a katalóguson szereplő könyvanyagból kiválasztott könyvek között egyszerre találhatók janzenista (Arnauld, Quesnel)²⁰⁹ és jezsuita szerzők (Croisset, Bellegarde)²¹⁰ művei. A Batthyány Lajos-féle katalóguson nem azonosítható címek közül egyetlen emelnék ki. A Geographici szak kapcsán felfigyelhetünk az útleírások nagy hányadára. Batthyány Ádám Vencel összeírásán azonban csak egyetlenegy ilyen szerepel, mégpedig Prága hídjairól.²¹¹ Az, hogy Batthyány Ádám Vencel, aki például 1744 januárjában Mária Anna és Lotharingiai Károly házasságkötésének hírvitele céljából utazik el követi megbízatásban a lotharingiai Commercy-be,²¹² a számára hozzáférhető számos útleírás közül éppen egy Prágához kapcsolódó könyvet vitt magával, akár olvasási, akár utazási szokásaira is feltételezést engedhet.

A katalóguson szereplő *Com. Adamo per Hackl missus. 7. mart. 1745.* bejegyzés egy másik kérdés megválaszolásához is kiindulópontul szolgálhat, nevezetesen, hogy hol lehetett a katalógusban szereplő könyvtár. A Batthyány Ádámnak köteteket küldő Joannes Hackel (a név legtöbbször ebben a formában szerepel) a Magyar Országos Levéltárban található dokumentumok szerint a Batthyányak és Batthyány Lajos ügyeinek fontos intézője volt. Az általa vezetett üzleti elszámolások és nyugták kivételével, amelyeknél Pozsony is szerepel a keltezés helyeként,²¹³ valamennyi ügyben Bécsben járt el. Így van ez a március 7-i időponthoz legközelebb keltezett dokumentumban, egy októberi inventáriumban is.²¹⁴ Hackel több ízben küldött különböző tárgyakat a Batthyány-birtokokra; minden alkalommal Bécsből.²¹⁵ 1752-ben néhány könyvet küld Bécsből Pozsonyba, melynek kapcsán egy bizonyos alsó és felső könyvtárról beszél.²¹⁶ Az alsó könyvtárból küldött

²⁰⁹ Prieres Chretiennes [Quesnel]; frequentes Comunions [Arnauld]; Instruction de la penitence [Simon Michel Treuvé].

²¹⁰ Croisset fêtes mobiles Tom; Semaine sainte [Bellegarde].

²¹¹ Beschreibung der Prager Brücken.

²¹² KÖKÉNYESI Zsolt, *A magyar arisztokráta integrációja a bécsi udvarba 1711 és 1765 között*, Disszertáció, ELTE, 181.

²¹³ MOL P 1317, Fasc 30. sub C. Példák: *Wienn den 16. ten Julii 1746 (37.) Wienn den 15te April Joannes Hackel (43.) Wienn den Junij 1751. (47.) Presburg den 29. junij 1752 Joannes Hackel (53.) Wien dem 23te octob. 1754 Joannes Hackel (58.) Presburg den 23ten Januarii: 1755: Joannes Hackel (60) Wienn den Iten April 1756. Joannes Hackel. (61.)*

²¹⁴ MOL P 1317, Fasc 30. sub B. (2–7.) *Specification deren Mobillien Welche unter der wahrung habe. alß: ... Wienn Von mir inventirt dem 30ten xbr: 1745: Joannes Hackel.*

²¹⁵ MOL P 1317, Fasc 30. sub B. *aus Befehl seiner Excell: Frau H: Grafinn nacher Rechnitz geschicht und zwar durch von d. 17. Julii 1747. Wienn. den 23. Junij 1747. Joannes Hackel*

²¹⁶ MOL P 1317, Fasc. 30B, 32. *Specification deren Bücher Welche auß der Wiener Bibliothec nacher Presburg abgeschicket worden; Auß der obere Bibliothek: Atlas de Sanson in folio 1; Histoire du Concile de Trente in 4to 1; Traite de la Religion Chretienne in 8vo 1; Auß der untere Bibliothec: Dictionaire universel francois et latin in median fol: 5; Moreri grand Dictionaire*

három műből kettőnek (*Histoire du Concile de Trente* és a *Traite de la Religion Chretienne*) találjuk párját a katalógusban, a felső könyvtár öt címe közül pedig kettőnél (*Dictionnaire universel françois* és *Moreri grand Dictionnaire Historique*) vethető fel a kapcsolat. A bécsi alsó és felső könyvtár mivolta egyelőre a kutatás tisztázandó kérdése. A katalógus készültkor, 1743-ban Batthyány Lajos Bécsben vezette a magyar kancelláriát, és a katalógus sok szempontból modern és naprakész állományáról feltehető, hogy tulajdonosa napi használatára volt szánva. A bécsi lokalizációt a könyvanyagnak egy, a Monarchia fővárosában politizáló főúr tevékenységi köréhez való plasztikus kapcsolódása is nyomatékosítja.

A katalógus alapvetően nem szolgáltat információt a katalógus céljáról, keletkezéséről, a katalóguson szereplő 1743-as évszám azonban kiindulást adhat a katalógus létrejöttének feltárásához. A két Batthyány testvér, Lajos nádor és Károly 1742-ben osztozott meg édesanyjuk Strattmann Eleonóra (1672–1741) örökségén. Könnyen elképzelhető, hogy a katalógus létrejötté valamiképpen a két testvér örökösödéséhez kötődik. A *Miscellanea* szak szép- és regényirodalmával – külön kiemelve a felbukkanó nőírókat, mint Marie-Catherine de Villegieu (1640–1683)²¹⁷ és Jeanne-Michelle Hamonin de Pringy (1660–1709)²¹⁸ – akár tanúskodhatna egy nő ízléséről. A többi morális, ifjaknak szóló, udvari étellel, művelődéssel foglalkozó mű alapján a könyvtár célközönségében megintcsak a katalógus készültkor még mindössze 21 éves Batthyány Ádám Vencelt (vagy akár testvéreit is) láthatjuk. A korszak más könyvtáraival összevetésben egyedülállóan gazdag európai vonatkozású politikai anyaggal bíró *Politici* szak kapcsán lehet még feltevésbe bocsátkozni a gyűjtőt illetően. Gyűjtője lehetett könnyen maga Batthyány Lajos nádor, de akár apja, Batthyány II. Ádám (1662–1703) is, akinek neve a *Manuscripta* egyik szerzőjeként kétszer is felbukkan.²¹⁹ De még akár Strattmann Eleonóra apját, Theodor Athlet Heinrich Freiherr von Strattmann (1637–1693) is számításba vehetjük, aki 1679-ben a nijmegeni béketárgyalásokon képviseli I. Lipótot. 1683-ban udvari kancellár, 1685-ben báró, akinek bécsi palotája lesz majd a magyar udvari kancellária épülete 1747-től – 1733 és 1746 között töltötte be épp Batthyány Lajos a kancellári tisztelet.²²⁰ A katalógus összefüggésében legkézzelfoghatóbb kapcsolat azonban nem egy családtaghoz, hanem Savoyai Jenőhöz köthető (1663–1736).²²¹ Batthyány Lajos nádor anyját,

Historique in fol. 5; Bonfinii Rerum Hungaricarum decades, quas D: Comes Christo: Erdödy ex universa Philosophia propugnavit. in folio I. Belii. Notitia Hungariae nova. in median fol: 4; Atlas von verschiedenen Karten und Stamm??? einiger Monarchen in fol 1; Wienn den 6. Junii 1752. Joannes Hackel.

²¹⁷ *Annales galantes des Grecs p(ar). M. de Villegieu a la Haye 1688. Vol. 1. in 12.*

²¹⁸ *Differences des caracteres des femmes du Siecle a Paris 1684. Vol. I. in 12.*

²¹⁹ Batthyányi: *Comitis Adami: de Regulanda Hungaria Projectum, Vol. I. in fol.; Protocollum Litterarum Comitis Comitis [sic] Adami de Batthyán Ab A(nn)o. 1692. usque 1719. Vol. I. in fol.*

²²⁰ ZSÁMBÉKY Mónika, *A Batthyány hercegek özanyja, Strattmann Eleonóra, Egy regényes életút vázlatja = Vasi Szemle*, 60(2006), 714.

²²¹ A katalógus anyagában szereplő, róla szóló hat művet Lásd: 56. lbj.

Strattmann Eleonórárt különleges kapocs fűzte Savoyai Jenőhöz.²²² A kölcsönös vonzalmat a szinte természetesen tekinthető rosszhiszemű pletykáknál jobban magyarázza a kultúra és művészet iránt mindkettőjükre jellemző érzékenység. A Strattmann Eleonóra haláláig elválaszthatatlan páros kártyázásai, csokoládézásai (a körülöttük összegyűlő nőtársaság körében) legendások voltak. Savoyai Jenő, aki egy időben éppen a janzenizmus egyik központjának számító Osztrák-Németalföld helytartója (1716–1724), itteni politikai működése folytán ismerkedett meg a mozgalommal, melyhez elsősorban politikai pragmatizmusból viszonyult legalábbis megértéssel.²²³ Az, hogy a janzenizmus hatásait tükröző megnyilatkozásai kapcsán (a pápasággal, dogmákkal kapcsolatban, az Unigenitus bulláról és a jezsuitákról)²²⁴ milyen arányban beszélhetünk valódi személyes azonosulásról, vagy állásfoglalása inkább politikai szempontú – az államrezont a katolikus egyházzal szemben is következetességgel érvényesítő – megközelítésén alapult, továbbra is rendkívül érdekes, nyitottnak tekinthető kérdés. Mindenesetre magánkönyvtárába begyűjtötte a janzenista irodalmat.²²⁵ Okkal feltételezhetjük tehát, hogy a katalógus janzenista anyagát akár Savoyai Jenő személyes hatására is vissza lehet vezetni.

Összevetés más Esterházy-könyvtárakkal

A katalógus anyagát magyarországi vonatkozásban elsősorban az Eszterházyak könyvtáraival érdemes összevetni.²²⁶ A 881 könyvvel bíró csekleszi könyvtár állományát tulajdonosa, Esterházy József (1682–1748) vásárolta.²²⁷ A könyvek többsége itt latin, számottevő a német aránya, a francia csak harmadik helyen kerülhet említésre. E könyvtár kapcsán lehet kiemelni, hogy itt a Batthyány Lajos-féle katalógusban találhatóhoz képest rendkívül gazdag antik, görög-római irodalom található. Jellemző, hogy a Batthyány Lajos-féle katalóguson hiányzóként kiemelt csoportok – mint klasszikus görög (pl. Szophoklész, Euripidész) és római drámaírók (Plautus és Terentius) – valamennyije megtalálható, olykor a különböző kiadások kimerítő bőségével – történetíróknál nemcsak Hérodotosz, a rómaiak közül Sallustius, hanem Xenophón vagy Pauszaniász is (nem is beszélve a szintén bőséges ókeresztény irodalomról). Az összehasonlítás kapcsán kivüláglík a Batthyány-féle katalógus válogatottabb, az aranykori irodalomra és általában a római lírára összpontosító anyaga. A csekleszi katalógusban jóval gazdagabb a magyar nyelvű, magyar vonatkozású nem történelmi anyag is, pél-

²²² ZSÁMBÉKY 2006, i. m. 716–717.

²²³ BRAUBACH, Max, *Prinz Eugen von Savoyen. Eine Biographi*, IV, Wien, Verl. für Geschichte und Politik, 1965, 163–177.

²²⁴ BRAUBACH 1965, i. m. 172–177.

²²⁵ BERCZ 2006, i. m. 57.

²²⁶ MONOK 2018, i. m. 116.

²²⁷ MONOK 2018, i. m., 117–118.

dául megtalálható Pázmány Péter és Gyöngyösi Márton több műve. A magyar történetírók vonatkozásában a művek nagyon hasonló köréről beszélhetünk.²²⁸

Maradt fenn jegyzék a nádor Esterházy Pál (1635–1713) könyveiről.²²⁹ Ezek kapcsán kiemelhető, hogy az Esterházy könyveihez két kapcsolódó katalógus meglehetősen modern, szabatos szakrendi csoportosítást mutat, mégha maga a szóban forgó könyvvállomány meglehetősen archaikusnak is mondható.²³⁰ A szakrendi csoportosítás ugyanakkor már az előbb említett csekleszi könyvtárban is igencsak kifarrott. Hogy Batthyány Lajos katalógusán a szakrend miért tűnhet ennyire kezdetlegesnek, arra csak a katalógus elkészítése céljának ismeretében lehet érdemes választ adni. Esterházy Pál Antal (1711–1762) kismartoni kastélyában, Fényes Esterházy I. Miklós (1714–1790) pedig Esterházán (Fertőd) helyezte el könyvtárát. A két könyvtárat Esterházy II. Miklós (1765–1833) egyesítette Kismartonban.²³¹ Ezekre a gyűjteményekre már – a Batthyány Lajos-féle katalógushoz hasonlóan – a francia nyelvi túlsúly a jellemző. Esterházy Miklós (1711–1764) koronaőr árverésre bocsátott könyveinek jegyzéke arról tanúskodik, hogy a *Miscellanea* – most nem részletezett – szak drámairodalma általános lehetett egy főúri könyvtárban.²³² Esterházy János (1774–1829) 1805-ben, tehát katalógusunkhoz képest egy meglehetősen kései időpontban, Lajtakátán összeírt 740 könyve kapcsán sajátos, a Batthyány Lajos-féle katalógussal kapcsolatban is számításba vehető tematikai hangsúlyokra lehetünk figyelmesek. Esterházy János könyvei között egyáltalán nem szerepel a magyar történelemre vonatkozó munka (persze ezek akár a gróf másik könyvtárában is szerepelhettek), valamint az antik szerzők művei néhány kivételtől eltekintve túlnyomórészt modern nyelven fordulnak elő (francia, német), „voltak meg”.²³³

Batthyány Lajos katalógusa az összehasonlítás fényében egy több szempontból is korszerűnek nevezhető könyvtárba enged bepillantást. A könyvtári anyag francia dominanciája (különösen a *Theologici* és *Miscellanea*, valamint a *Politici* szakon), az antik irodalom fordításban való megjelenése kapcsán a hazai viszonyok között csak később (még az arisztokrácia esetében is csak a 18. század végén) általánossá levő tendenciákat²³⁴ előrevetítő könyvanyagról beszélhetünk. A képet kiegészítve a könnyedebb, regény- és szépirodalom, az útirodalom számottevő jelenlétével, a könyvtár gyarapítóinak és használóinak a nyugati kulturális életbe beágyazott műveltségéről tanúskodik. Monok István két fontos té-

²²⁸ *Magyarországi magánkönyvtárak V, 1643–1750*, szerk. Balázs Mihály, Keserű Bálint, Bp., OSZK, 2010, 115–145.

²²⁹ MONOK István, ZVARA Edina, *Esterházy Pál könyvtára – Die Bibliothek von Paul Esterházy*, Bp.–Eisenstadt, MTAK, Burgenlandische Landesbibliothek, 2019 (Esterháziana).

²³⁰ MONOK 2018, i. m. 127.

²³¹ MONOK 2018, i. m. 116.

²³² BEREZC Ágnes, *Ráday Gedeon aukciós könyvsárlásai, II, Az Esterházy-aukció = A Ráday Gyűjtemény Évkönyve*, szerk. Für Lajos, Bp., Ráday Gyűjtemény, 1999, 191–204.

²³³ MONOK 2018, i. m. 121–122.

²³⁴ MONOK 2018, i. m. 116.

nyezőt említ egy ilyen modern gyűjtemény létrejöttének hátterében: a magyar arisztokrácia részvételét a Habsburg Monarchia életében, elsősorban katonaként, később egyre inkább diplomáciai megbízatásban,²³⁵ valamint a magyar arisztokráciának a Habsburg Monarchia grófi, hercegi családjaival való házasságait.²³⁶ Katalógusunk kapcsán mindkét feltételt látjuk visszaköszönni: Batthyány Lajos édesapja, Batthyány II. Ádám is Itáliában vezetett hadakat a spanyol örökösödési háborúban, miután nem sokkal elhunyt, valamint a nádor édesanyja, Strattmann Eleonóra, és felesége, Kinsky Teréz (1700–1775) is a Habsburg Monarchia legfelső arisztokráciájából származott. A katalógus anyaga megengedi (mint arra már utaltunk), hogy a gyűjtők, olvasók közt Batthyány Lajos nádor közeli, akár nőrokonait is feltételezzük, mégha meghatározásuk a kutatás jelenlegi fázisában nem lehetséges. Hangsúlyoztuk a francia irodalom (és az olasz) nyelv szerepét, ugyanakkor nem feledkezhetünk meg a latin és német nyelvű, valamint magyar vonatkozású irodalom jelentőségéről. Itt idézhetjük Monok István másik megállapítását, hogy egy hazai környezetben pozíciót vállaló magyar arisztokráciának, mint Batthyány Lajos nádornak, mindenképp szükséges volt a latin nyelv beható ismerete.²³⁷ E megállapítás figyelembevételével egészíteném ki a könyvtár gyarapításával, használatával kapcsolatos feltevéseink körét: elképzelhető olyan modell, miszerint a latin nyelvű könyvek anyagát Batthyány Lajos nádorhoz és atyái elődeihez, míg a modern, francia nyelvű irodalom egy részét, elsősorban a *Miscellanea* és *Theologica* szak anyagát a rokonság hölgytagjaihoz kötjük. Persze itt megintcsak számításba lehet venni, hogy a könnyedebb hangvételű könyveket nyelvtanulási célzattól is olvashatták, akár maga Batthyány Lajos nádor, akár valamelyik gyermeke. A kettősséget jól példázza, amit a nádor nyelvhasználatának gyakorlatáról tudunk. Batthyány Lajos nádor feltehetően német anyanyelvűként²³⁸ fiaival szinte kizárólag francia nyelven levelezett,²³⁹ azonban éppen a katalógusa kapcsán szóba kerülő Ádám Vencel fiával való levélváltásából az is kiderül, hogy a nádor a magyar nyelv²⁴⁰ ismeretét és használatát is megkövetelte.²⁴¹

²³⁵ MONOK 2018, i. m. 114.

²³⁶ MONOK 2018, i. m. 113–114.

²³⁷ MONOK 2018, i. m. 116.

²³⁸ BIRO Doina, *Hatalom és kötelesség között – a Batthyány család asszonyai és lányai a századok folyamán = A Batthyányak évszázadai*, Tudományos konferencia Körmenen 2005. október 27–29., szerk. Nagy Zoltán, Körmend, Körmend Város Önkormányzata, 2006, 37–44.

²³⁹ TÓTH Ferenc, *Egy nemzeti érzelmű kozmopolita*, Adalékok a hajóépítő gróf Batthyány Tódor életrajzához = *Vasi Szemle*, 57(2003), 482.

²⁴⁰ Melynek tanulására saját maga által lejegyzett órarendje szerint egy időben napi egy órát szánt. BIRO 2006, i. m. 39.

²⁴¹ BIRO 2006, i. m. 38.

Függelék

A

1. Alvearium sacrarum medita(tion)um per Müllerum col. Agripp(in)ae 1676 Vol. I. in 8vo
2. l'Année chretienne a Paris 1710 vol. XIII. in 8vo
3. Antidotum u(nive)rsale saluberrimum contra omnes morbos A catholicor(um) Hungariae, per Pongrátz, Tyrnaviae 1733. Vol. I. in 8vo
4. Apollologia veritatis p(er). Daniel: Loschium. Hildesheim 1694. Vol I. in 4to
5. Arbor vitae, a Jacobo Ilsung, Dilingae 1693. Vol I. in 8vo
6. Aurelius Augustinus de civitate Dei, Venetiis, 1732 Vol. I. in fol.
7. ejus omnia opera, Basileae 1543, Vol. I. in fol.

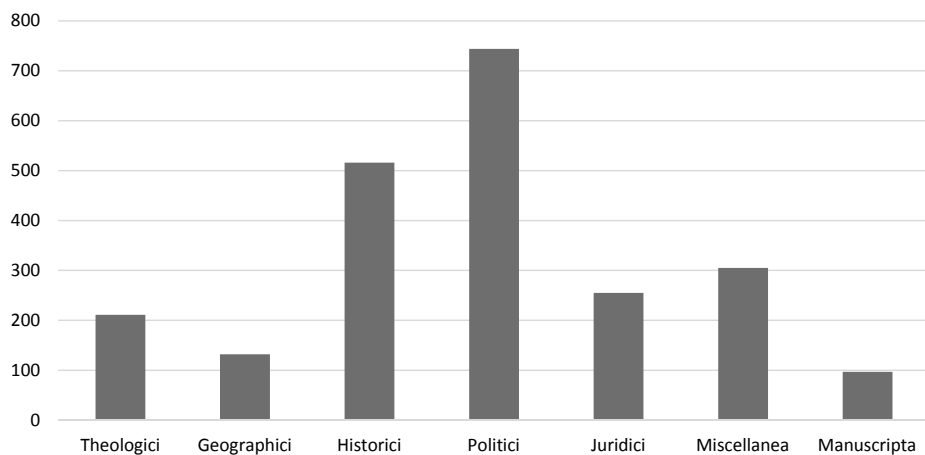
B

8. Betrachtungen über das Vater unser, p(er) Theresiam v(on) Jesu, Prag 1707 Vol. I. in 8vo
9. Biblia Sacra Germanica, de A(nn)o. 1480 Vol. I. im fol.
10. Biblia Sacra vulgatae Editionis Latino-Germanica, Augs[burg] 1730 Vol. II. in Fl.
11. Biblia Sacra Latina cum p(rae)fatone S. Hyeronimi Vol. 1
12. Biblia Sacra Latina, Vol. I. in 4to
13. Biblia Gallica, a Rouen 1648 Vol. II. in 8vo
14. Biblia Sacra, id est, V. T. 6 linguarum et N. test(amentu)m 12 linguarum per Eliam Hutter Norimbergae 1599 Vol. III. im fol.
15. Biblia magyar Káldy György fordítása, Bécs 1626. Vol. I. in fol.
16. Bibliotheca mundi, p(er) Vincentium Burgundi, Duacii, 1624, Vol. 4. in fol.
17. Breani: Francisci Xaverij Christ. Wahrheiten, Vien(nae) 1733 Vol. II. in 4to
18. Biblia Sacra Latina in Vol 5. in 12 mo, deest 1mum Vol.

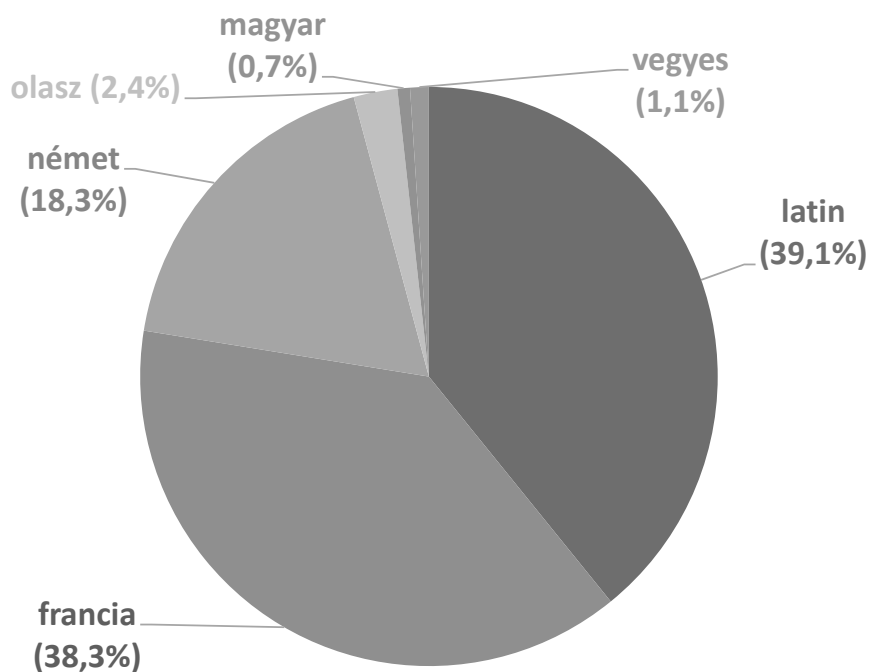
C

19. Caballa denudata, Sulpatij 1677. Vol. II. in 4to
20. Catechisme du Concile de Trente, a Paris 1686. Vol I. in 8vo
21. Chretienne Instruit de devoirs de sa Religion, par le Leau, a Lyon 1713 Vol. VII. in 8vo
22. Chronica Zeit Buch, und Geschicht-Bibel, de A(nn)o. 1531 Vol I. im Fol.
23. Chronica der alten Christl: Kirchen, p(er) Gasp. Hedium Straßburg 1558. Vol. I. in Fol.
24. Clementis XI. Pontif Orationes Consistoriales, Roma 1722 Vol I. in 4to
25. Concilior(um) omnium, G(ene)ralium et Provincialium collectio Regia, Parisiis 1644. Vol. XXXV. im fol.
26. Concilia Sacra Ecclesiae Romano-Catholicae in Regno Hungariae celebrata ab Anno 1016 usque 1715 p(er) Carolum Péterffy, Posonij 1741. Vol I. im fol.

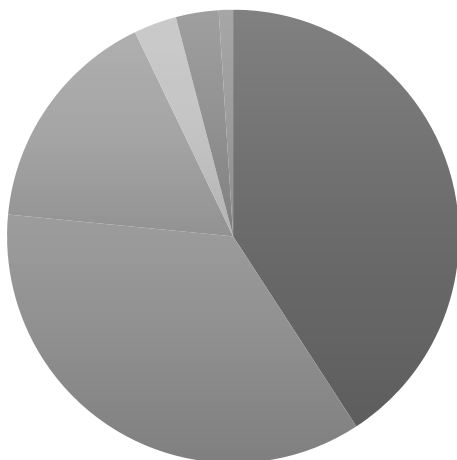
A katalógus szakjai (kötetszám szerint)

A katalógus műveinek nyelvi összetétele

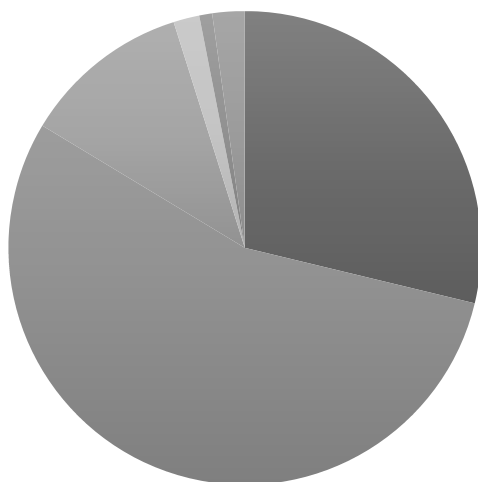

A Theologici szak nyelvi összetétele

■ latin (40,8) ■ francia (35,7%) ■ német (16,3%)
■ olasz (3%) ■ magyar (3%) ■ vegyes (1%)

A Miscellanea szak nyelvi összetétele

■ latin (28,7%) ■ francia (54,5%) ■ német (11,5%)
■ olasz (4 mű) ■ magyar (2 mű) ■ vegyes (5 mű)

27. Commentarius Vincentij Lupani de Magistratibus et Praef. Francor(um). It. Isagoge Theodori Praesbiteri in Anastasium. It. S. Anastasij. de rectis Dogmatibus Libri V. Parisijs vol. I. in 8vo
28. Concordantiae S. Bibliorum vulg(at)ae. Editionis, p(er) Joannem Gerg. Silberbauer, Vienn 1700. Vol. I. in fol.
29. Communion de la frequente p(er). Arnauld, a Paris 1683. Vol. I. in 8vo
30. Considera(tio)ns sur les plus importantes verites du christianisme p(ar). M. de Brion, a Paris 1724 Vo I. in 8vo
31. Contra Haereses D. Irenaei tractatus, Parisijs 1545 I. Vol. in 8vo
32. Conscienza illuminata dall Theologia di San Tomaso o' Aquino, Coloniae 1710, Vol II. in 8vo
33. Calmet P. Dictionnaire de la Bible a Paris 1722 Vol II. in fol.

D

34. Demoiselle Cadiere contre le Pere Girard, a Aix 1731. Vol VI. in 8vo
35. Didaci nissenii omnia opera, Moguntiae 1650. Vol. I. in 4to

E

36. Eckel der Welt v(on) Ms. le noble Würzburg 1730 Vol I. in 8vo
37. Ecclesiastico invitato, p(er). Musoco, Trento 1738. Vol. I. in 8vo
38. Entretiens avec Jesu-Christ, a Toulouse 1717 Vol I in 8vo
39. Epitres et Evangiles avec les oraisons propres p(ar) Amelote, a Paris 1711 Vol I. in 8vo
40. Epitome antiquarii tripartiti S. Ordinis Eremitico Camaldulensis p(er) Radosany, Neost(adii). Austr(iae). 1726 Vol I. in 4to
41. Erath: August: Commentarius Theologico-Juridico Historicus in Regulam S. Augustini V(ienn)ae. 1689. Vol. I. in fol.
42. Exercices de Pieté pour tous le jours de l'Année a Lyon, 1720. Vol. XII. in 8vo
43. Exercices de Pieté pour tous les Dimanches, par Jean Croiset, a Lyon 1721. Vol. V. in 8vo
44. Evangeliomok és Epistolák, Kassán 1727. Vol I. in 8vo

F

45. Ferdinandi II. virtutes, Tyrnaviae 1739. Vol. I. in 4.
46. Foy de l'Eglise catholique, touchant l' Eucharistie a Paris 1684 Vol. I. in 8vo

G

47. Galiberti quaresimale, Vienna d' Austria 1729. Vol. I. in 4to
48. Galiberti: F(ra). Casimiro Terzo Quaeresimale Vienna d' Austria, 1730 Vol. I. in 4to
49. Geistliche Wasser Qäulle, Prag 1706. Vol. I. in 4to
50. Geistliche ordens Personen p(er). Phil. Bonemei [Filippo Bonanni], Nürnberg 1724. Vol. IV. in 4to

51. Geistliche Übungen, die heyl: Advent-Zeit andächtig zuzubringen, Wienn 1716. Vol. V. in 8vo
 52. Grotij: Hugonis Opera omnia Theologica, Basileae, 1732. Vol. IV. in fol.

H

53. Hieroglyphica, sive sacra Aegyptior(um), p(er) Joann(em) Pierium Coloniae 1631. Vol. I. in fol.
 54. Histoire de l'Eglise p(ar) Messire Antoine Godeau, a Paris 1663. Vol. I. in fol.
 55. Histoire du vieux et du nouveaux Testament, a Paris 1724. Vol. I. in 4to
 56. Histoire du concile de Trente, p(ar). Paul Sarpi. Amst. 1686. Vol. I. in fol.
 57. Homme d' oraison, par M. Nouet, a Paris 1701. Vol. VII. in 8vo

I

58. Instruction sur les dispositions qu' on doit apporter aux sacremens de Penitence et d'Eucharistie, a Paris 1709. Vol. I. in 8vo
 59. Itinerarium et chronicon Ecclesiasticum totius S. Scripturae per Henr. Butingum [Bünting], Magdeburg 1597. Vol. I. in fol.
 60. Irregeri [Irregger]: Reimundi: Wissenschaft der heyligen 1729. Vol. I. in 8vo

K

L

61. Lighthfooti Joannis: Opera omnia Theologica, Rotterodami 1686. Vol. II. in fol.
 62. Lob Gottes liebender Seelen-Eyffer Wienn 1675. Vol. I. in 8vo

M

63. Mauri Magnentij H-Rabani opera, Coloniae Agrippinae 1626–27. Vol. II. in fol.
 64. Mansij: Josephi: promptuarium sacrum et morale, Coloniae Agripp(in)ae; 1666. Vol. I. in 8vo
 65. Meditations Chretiennes pour tous les jours de l' Année, p(ar). Mr. Chappuis, a Paris 1724. Vol. III. in 8vo
 66. Meditations de David, a Paris 1713. Vol. II. in 8vo
 67. Meditationes Theologicae Joannis Malderi, Antverp. 1630. Vol. I. in 8vo
 68. Meeß-Buch: neu verteutschtes: Lintz 1729. Vol. VI. in 8vo
 69. Modele d' une Sainte et Parfaite communion, a Paris 1593. Vol. 1. in 8vo

N

70. Nepomuceni: Johan: in C(au)'sa Canonisationis acta utriusque processus, Viennae Austriae 1721. Vol. I. in 4to

O

71. Office de la Semaine Sainte a Paris 1730. Vol. I. in 8vo
 72. Office du S. Sacrement pour le jour de la Fete, a Paris 1704. Vol. II. in 8vo

73. Office de la Semaine Sainte par. Mr. de Bellegarde, a Paris 1727. Vol. I. in 8vo
74. Otia Báchmegeiana documenta verit(a)tis fidei Catholicae, Tyrnaviae 1733. Vol. I. in 8vo

P

75. Pensées de Mr. Pascal sur la Religion, Amsterdam 1729. Vol. I. in 8vo
76. Postill: uhraltés: Vol. i. in fol.
77. Prieres Chretiennes en forme de Meditations, a Paris 1708. Vol. II. in 8vo
78. Psalterium Davidis ordine continuum, Coloniae 1710. Vol. I. in 8vo
79. Psalmen Davidis Auslegung p(ar) Mr. de Sacy Prag 1713. Vol. I. in 4to

Q

R

80. Religion Chretienne p(er) Mr. Homfroi Ditton, Amster(dam). 1728. Vol. II. in 8vo
81. Remondi Florimundi Historia, v(on) Ursprung, und Auff- und Ab-nehmen der Ketzereyen, groß Glockau 1676. Vol. I. in fol.
82. Retraite Spirituelle p(ar) Bourdaloue, a Paris 1721 Vol. I. in 8vo

S

83. Schuffenhaueri: Matthiae: Exemplaria Poenitentiae, juxta Divinam Ideam, Praegae 1678. Vol. I. in 4to
84. Sens propre et literal des Pseaumes de David, a Paris 1715 Vol. I. in 8vo
85. Sermons du Pere Bourdaloue de A(nn)o. 1713. Vol. IV. in 8vo
86. Simonia circa Beneficia p(er) Zegerum Bernardum van Espen, Lovanii 1686. Vol. I. in 8vo
87. Synodi Provincialis Decreta, quae Anno 1611. Tyrnaviae celebrata fuit, Vol. I. in 4to
88. Souffrances de notre Seigneur Jesus-Christ, p(ar) Mr. Thomas de Jesus 1705 a Paris Vol. II. in 8vo
89. Stanihurstnak az halandó testben szenyvedő halhatatlan Istennek Szentséges Historiaja, Posonyba 1727. Vol. I. in 4to

T

90. Theatrum Historiae universalis Catholico Protestanti p(er). Nicolaum Helvicum [Helwigum], Francofurti, 1641. Vol. I. in fol.
91. Theologien dans les conversations avec les sages, et les grands du Monde, a Paris 1683. Vol. I. in 4to
92. Theologie Astronomique p(ar). Mr. Derham, a Paris 1729. Vol. I. in 8vo
93. Theologie Physique, par Derham, Rotterdam 1730. Vol. I. in 8vo
94. Testamentum Novum Graeco-Latinum. V(ienn)ae 1740. Vol. I. in 8vo

95. Traité de la verité de la Religion chretienne, traduit du latin de Grotius, a Paris 1724. Vol. I. in 8vo

U

X

Y

Z

J

96. Jansenij: Cornel: Commentarij in suam concordiam ac totam Historiam Evangelicum, Lugduni 1580. Vol. I. in fol.
 97. Jüdische A. B. C. Schul durch Steydner [Stuedner] Augsburg 1665. Vol. I. in 8vo
 98. Vie de notre-Seigneur Jesus-Christ, tirée des quatre Evangelistes, p(a)r Jean Croiset. Lyon 1723. Vol. I. in 8vo

Summa Generalis: Fol. 71. quarto 23. octavo 117. duodec. - -
Summa omnium: 211.

HURSÁN, SZABOLCS

Le catalogue du palatin Lajos Batthyány (1696–1765), avec une attention particulière accordée au *Hungarica*, aux antiquités et à la section *Theologici*

Dans mon étude, je sou mets à l'analyse le catalogue de la collection du palatin Lajos Batthyány, préparé en 1743. A l'occasion de la donation de la bibliothèque Batthyány, en 1838, le catalogue, accompagné d'un corpus de livres de 30'000 volumes, entrèrent à la bibliothèque de l'Académie Hongroise des Sciences. Je compare les différentes sections de la bibliothèque du point de vue du nombre des volumes qu'elles renferment et du point de vue de leur composition linguistique. Je consacre une attention particulière à deux groupes thématiques: celui des *Hungarica* et celui de la littérature antique. Quant aux sections figurant dans le catalogue, j'analyserai en détail celle des *Theologici*. Après avoir rapidement synthétisé mes résultats, je m'efforcerai de déterminer comment les enseignements du catalogue s'insèrent dans les connaissances que nous avons de l'usage que la famille avait fait des bibliothèques à leur disposition. Enfin, je comparerai le corpus de la bibliothèque Batthyány avec celles de la famille Esterházy.

Keywords: 18th century, Hungarian aristocracy, Hungarian literature, classical literature, jansenism, use and sources of library in 18th century.